

Det systemiske bryter barrierer
Veiledning i overgrepssaker, i en barnevernkontekst

Mary Frieda Nagan
OsloMet storbyuniversitet

Masteroppgave
Fakultet for samfunnsvitenskap
Institutt for helse og sosialfag
Systemisk familiebehandling

Antall ord: [19957]
15.november.2023

Veileder

Hilde Anette Aamodt

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Oppgaven kan lastes ned til privat bruk.

Sammendrag

Denne kvalitative studien undersøker veiledningsarbeidet som blir gjort i saker som omhandler seksuelle overgrep, hos barneverntjenesten. Undersøkelsen er knyttet til prosjektet «barneverntjenestens arbeid i vold- og overgrepssaker», et samarbeid mellom NOVA-instituttet, NKVTS og NTNU.

Oppgaven har hatt som fokus å undersøke metodikken, forståelsesrammen og fremgangsmåten til veiledere i barneverntjenesten når utfordringen til familien omhandler seksuelt overgrep, og får råd og veiledning som hjelpetiltak. Målet har vært å se sammenheng mellom den systemiske familiebehandlingen og det faktiske arbeidet som blir gjort med familien, og muligheter for å bruke systemisk tenkning og familierapi som et konkret verktøy i overgrepssaker.

Studien har hovedsakelig brukt 4 dybdeintervju (en sexolog, en psykolog, en familierapeut og en barnevernspedagog). Alle informantene har erfaring fra førstelinjen i barneverntjenesten og med veiledning-/ endringsarbeid knyttet til tema «seksuelle overgrep mot barn» i barneverntjenesten. Alle informantene har kjennskap til systemisk tenkning og familierapi gjennom tverrfaglig arbeid med kolleger som har denne fagbakgrunnen. Kun en av informantene er utdannet familierapeut selv.

Funnene i denne oppgaven viser at arbeidet som gjøres av familieveiledere i barneverntjenesten, i saker som omhandler seksuelle overgrep, kan knyttes opp mot forståelsesrammen, metodikken og tilnærmingen i systemisk familiebehandling. Hovedsakelig fra tilnærminger som EFFT, Narrativ terapi og LØFT. Samtidig konkluderer oppgaven med at det finnes lite forskning knyttet til veiledningsarbeid i barneverntjenesten, i saker som omhandler seksuelle overgrep, og at det bør forskes på ytterligere.

Abstract

This qualitative study examines the counseling that is carried out in cases involving sexual abuse in the child protection service. The investigation is linked to the project "The child protection service's work in cases of violence and abuse", a collaboration between the NOVA institute, NKVTS and NTNU.

This study has focused on examining the methodology, framework of understanding and the procedure of counseling in the child protection service when the family's challenge concerns sexual abuse. The aim has been to see the connection between the systemic family therapy and the actual work that is done with the family, and opportunities to use systemic thinking and family therapy as a concrete tool in cases of abuse.

The study has mainly used 4 in-depth interviews (a sexologist, a psychologist, a family therapist and a children's welfare worker). All the informants have experience from front line work, from the child protection service and with counseling work related to the theme of "sexual abuse against children". All the informants have knowledge about systemic thinking and family therapy through interdisciplinary work with colleagues who have this professional background. Only one of the informants is a trained family therapist themselves.

The findings in this thesis show that the work done by family counselors in the child protection service, in cases dealing with sexual abuse, can be linked to the framework of understanding, the methodology and the approach in systemic family therapy. Mainly from approaches such as Emotion focused family therapy, Narrative therapy and Solution focused family therapy. However, the thesis concludes that there is little research related to guidance work in the child protection service, in cases dealing with sexual abuse, and that further research should be done.

Forord

Alt varer i en sesong, og utdanningen innen systemisk familiebehandling har vært en sesong med livsendrende refleksjon, utvikling og læring. Arbeidet med masteroppgaven har gitt meg en ny innsikt i hvordan systemisk familiebehandling kan anvendes, og hvor viktig retningen er innen barnevernfeltet.

Tusen takk til alle informantene som deltok i masterprosjektet mitt. Uten deres deltakelse og faglige engasjement, hadde ikke denne oppgaven vært mulig.

Tusen takk til begge veiledere som har fulgt meg i prosessen av å fullføre masteroppgaven. Takk til Dagmara Bossy for innsyn i forskningsverden, motiverende og inspirerende samtaler, og veiledning i oppstarten av skrivingen. Takk til Hilde Anette Aamodt for veiledning, og rask og konkrete tilbakemeldinger til det skriftlige arbeidet mot slutten av prosessen.

Takk til Anja Bredal for at jeg fikk mulighet til å være med i gruppen av studenter som kunne tilknytte oppgaven til prosjektet «barnevernets arbeid med vold og overgrep», i tillegg til tanker rundt forskningsprosessen, faglig diskusjon i gruppen og tips om relevante fagmiljø og artikler.

Takk til Nadja Ben Shams for mulighet til å fullføre mastergraden, ved siden av fast stilling i Memox, samt gjennomlesing og tilbakemelding av oppgaven. Ikke minst alle utviklingsprosessene du har bidratt til. Takk til Susanne Vetter for gjennomlesning og veiledning knyttet til systemisk familiebehandling i oppgaven.

Til slutt, til den viktigste personen i mitt liv. Tusen hjertelig takk til min ektemann, for motivasjon, styrke, og koordinering av hverdagslivet. Livet gikk fra at vi begge var studenter i Oslo, til at vi ble tobarnsforeldre i Rogaland, mot slutten av graden. Uten deg og all tilrettelegging av hverdagen, hadde det ikke vært mulig for meg å fullføre mastergraden.

Innhold

1.	Innledning.....	1
1.2	Avgrensing og begrepsavklaring.....	3
2.	Tidligere forskning.....	6
3.	Teoretisk grunnlag og begrepsavklaring.....	9
3.1	Systemisk forståelse og familierapi.....	9
3.2	Familierapeutiske tilnærminger- Løsningsfokusert terapi (LØFT).....	10
3.3	Familierapeutiske tilnærminger- Narrativ terapi.....	11
3.4	Familierapeutiske tilnærminger- Emosjonsfokusert familierapi (EFFT).....	12
3.5	Ikke vitende posisjon.....	13
3.6	Motoverføring (Countertransference).....	13
4.	Metode.....	15
4.1	Bakgrunn for oppgaven.....	15
4.2	Valg av forskningsmetode.....	16
4.3	Informanter.....	17
4.4	Valg av analyseverktøy.....	18
4.5	Analyseprosessen.....	19
4.6	Etiske overveielser og personvern.....	21
4.7	Vurdering av undersøkelsens reliabilitet og validitet.....	22
5.	Funn.....	24
5.1	Hovedtema 1: <i>Hvilke faglige og personlige egenskaper vektlegger veileder i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?</i>	24
5.2	Hovedtema 2: <i>Hvilke tilnærminger brukes bevisst og ubevisst i arbeid med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?</i>	32
5.3	Hovedtema 3: <i>Hvordan påvirkes veileder av arbeidet som gjøres i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn?</i>	39
6.	Diskusjon.....	42
6.1	Informantenes opplevelse VS. tidligere forskning.....	42
6.1.1	Individuell- og familiebehandling.....	42
6.1.2	Normativ tilnærming og familierapi i samme barnevernkontekst.....	43
6.1.3	Tabubelagt tema i familiearbeidet.....	44
6.1.4	Systemisk familiebehandling har positive utfall, også i overgrepssaker, i barnevernkontekst.....	45
6.2	Informantenes opplevelse VS. teori.....	46
6.2.1	Terapeutens rolle og posisjon.....	46

6.2.2	Målet med arbeidet i overgrepssaker	48
6.2.3	Problemforståelse og intervensjon	49
6.2.4	Ansvar og forventninger.....	50
7	Konklusjon	51
	Oppgavens relevans.....	53
	Litteraturliste	54

1. Innledning

Barn som utsettes for seksuelt overgrep har høyere sannsynlighet for å få utviklingsvansker, depresjon, angst og andre utfordringer (Broberg et al., 2017, s.172). Arbeid for å forebygge og avdekke slik mishandling av barn er derfor noe av det viktigste barneverntjenesten gjør.

Barneverntjenesten har det lovpålagte ansvaret å forebygge, undersøke, beskytte og hjelpe alle barn i Norge som blir utsatt for vold og overgrep (barnevernloven, 1992, §1-1). I 2018 var 57 013 saker som ble meldt til barneverntjenesten, hvorav 1487 omhandlet bekymring om seksuelle overgrep mot barn. Av disse var det 95 saker som ble konkludert vedtatt med hjelpetiltak (Kojan et al., 2020, s.24-26). I følge NKVTS (2018) er det 1 av 5 jenter og 1 av 14 gutter som opplever seksuelt overgrep fra voksne eller jevnaldrende før fylte 18 år. Barnevernsstatistikken, sett opp mot overgrepstatistikken kan derfor tolkes som at langt flere barn enn de som allerede blir fanget opp blir utsatt for overgrep.

Familieterapi og systemisk tenkning har som grunntanke at problemene er mellommenneskelige og relasjonelle. Familien og nettverket ses på som et system, så problemet vil påvirke alle i systemet. Terapien gjennomføres gjennom samtaler og det er dermed viktig at alle de involverte blir lyttet til for å kunne gjøre endringer i systemer, som igjen vil endre måten problemet fungerer og påvirker familiesystemet. Problemet blir sett på som noe utenfor individene i familien, fremfor å tenke at individet er problemet. En familieterapeut har dermed inngående kunnskap om relasjoner, kommunikasjon og menneskelig atferd og behov (Lorås & Ness, 2019, s.20).

De fleste barneverntjenestene som tilbyr veiledning som hjelpetiltak til familier i kriser, har ofte et ressursteam, familieteam eller tiltaksteam med familieterapeuter til å utføre veiledningen. Familieterapi har opp gjennom årene fått kritikk for at den blant annet, ikke er egnet for å løse alle typer problemer. Hovedsakelig når det f.eks. er alvorlige psykiske lidelser eller vold som et av utfordringene i familien (Lorås & Ness, 2019, s.105).

I 2016 begynte jeg min første jobb innenfor barnevernfeltet. Fra da og frem til skrivende stund har jeg jobbet på institusjon, som saksbehandler og nå som familieveileder/fagansvarlig. Gjennom arbeidet innen barnevern har jeg erfart at seksuelt overgrep er et hyppig og gjentakende problem. Overgrepet påvirker ikke bare den utsatte og utøver, men også familie- og nettverkssystemet til de gjeldende. Under arbeidet på institusjon fikk jeg innblikk i hvor utsatt barn og ungdommer er for seksuelt overgrep, og hvor lite som blir gjort, selv når

overgrepet er kjent. Hovedsakelig når overgriper ikke er kjent eller er jevnaldrende. Jeg erfarte også at foreldrene eller nettverket til den utsatte kunne se vekk fra problemet og f.eks gi skyld til barnet/ungdommen for at de ble utsatt. Ofte fikk barnet/ ungdommen hjelpen de trengte individuelt gjennom BUP, men fikk ofte tilbakefall/sterkere symptomer etter at de hadde vært med familien, da familien sjeldent ble inkludert fast i behandlingen.

I arbeidet som saksbehandler og i praksis som familieterapeut opplevde jeg to ulike måter å håndtere seksuelt overgrep på som tematikk. I barneverntjenesten erfarte jeg at man skulle gjøre gjennomgående og grundig undersøkelse, og at terskelen var høy for at man skulle vurdere seksuelt overgrep som tema i sakene. I sakene hvor man mistenkte overgrep, ble det ofte «hengende» over saken fremfor at det ble tatt aktive tiltak, da man opplevde at man ikke kunne bygge videre uten konkret bevis. Foreldrene ble ofte ikke informert om denne bekymringen, da man skulle vente til man hadde noe å vise til. I enkelte saker ble tematikken tatt opp i samarbeidsmøter og med foreldre, uten at det førte videre til noe. Andre ganger opplevde jeg at man agerte på bekymringen, og at barnet ble tatt inn til avhør på barnehuset, men at bekymringen stoppet opp da saken ble henlagt hos barnehuset. Dermed erfarte jeg at man ofte kom til «kort» i de alvorlige sakene hvor seksuelt overgrep kunne vært et tema, og at man ofte så etter andre mulige forklaringer som var mer konkret eller instanser man kunne henvise videre til slik at andre kunne utforske og hjelpe videre. Ofte grunnet manglende ressurser, kunnskap og tid.

I praksis som familieterapeut, var jeg med på enkeltsamtaler, teammøter og saksdrøfter. Her opplevde jeg at seksuelt overgrep ble vurdert og drøftet gjennomgående, hvis terapeuten mistenkte eller barnet/ungdommen hadde gitt uttrykk for noe som kunne tolkes som overgrep. I samtalene med ungdommen satte terapeuten ord på det usagte i rommet og spurte direkte om vold og seksualitet, slik at barnet/ungdommen fikk snakket om problemet og mulighet til å ta opp overgrep som tema ved eget ønske. I enkelte saker kom man frem til at ungdommen f.eks. kunne være utsatt for «grooming» eller ble utsatt for gjentatte overgrep uten å være klar over dette. Det ble tatt opp med ungdommen og man la en felles strategi på hvordan ungdommen kunne gjenkjenne, agere og komme seg ut av situasjonen. Samtidig ble foreldrene også involvert slik at de også kunne dele sine tanker og bekymringer, og få hjelp til å finne ut av hvordan de kunne hjelpe barnet sitt på en hensiktsmessig måte. I andre situasjoner ble det gjennomført familiesamtaler, hvor barnet/ungdommen fikk rom til å fortelle om opplevelser, hvis de selv ønsket dette. Familieterapeutene brukte sin inngående

kunnskap om relasjoner og jobbet ofte i en kombinasjon av felles og enkeltsamtaler, hvor de brukte ulike familierapeutiske metoder. Jeg erfarte dermed i praksis at terapeutene brukte familierapi, også i alvorlige saker.

Arbeidserfaringen min og praksiserfaringen min gjorde at jeg ønsket å utforske muligheten til å bruke familierapi som en metode for arbeid med seksuelt overgrep. Jeg har erfart i jobben som saksbehandler at barneverntjenesten kan fange opp og endre måten man jobber med overgrep ved hjelp av nye rutiner, måter å jobbe på og spesialisert kunnskap. Etter utdanningen som familiebehandler og praksis som familierapeut, har jeg en tanke om at familierapien kan bli brukt til nettopp dette, og denne masteroppgaven er et ledd i denne prosessen.

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven er veiledningen som gjennomføres i arbeid med overgrepssaker i barneverntjenesten. På grunn av temaets omfang, samt mine forkunnskaper, vil oppgaven fokusere på familierapi som veiledningsmetodikk.

Problemstillingen oppgaven vil undersøke er dermed:

Hvordan jobber familieveiledere i barneverntjenesten med seksuelle overgrep?

For å belyse problemstillingen fra ulike perspektiver, vil oppgaven også svare på følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvilke faglige og personlige egenskaper vektlegger veileder i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*
- 2. Hvilke tilnærminger brukes bevisst og ubevisst i arbeid med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*
- 3. Hvordan påvirkes veileder av arbeidet som gjøres i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn?*

1.2 Avgrensning og begrepsavklaring

Det finnes flere utfordringer og områder som kan fokuseres på i henhold til overgrep mot barn, og veiledning i slike saker, hvor hvert enkelt tema kunne blitt en egen oppgave. Grunnet

tiden jeg har til rådighet og målet med denne oppgaven, vil jeg avgrense og forklare min tolkning av sentrale begreper i oppgaven.

Fagfeltet innen systemisk tenkning og familieterapi er bredt, med flere ulike tilnærminger. Det har også blitt utviklet egne metodikker og konkrete arbeidsmetoder for konkrete utfordringer, i nyere tid (Lorås & Ness, 2019, s.10). Det er også et fagfelt som stadig endres, i form av nye måter å bruke tilnærmingene på. Denne oppgaven vil kun fokusere på grunntanken innen systemisk tenkning og familieterapi, og tilnærmingene som er nevnt. Videre vil begrepene systemisk tenkning og familieterapi bli brukt om hverandre, selv om familieterapi også kan bli brukt i sammenheng med behandlingsarbeid (hvor terapeuten er ekspert).

Barneverntjenesten har flere ulike hjelpetiltak, og råd og veiledningsteamene har tverrfaglige familieveiledere. Begrepene «veileder» og «terapeut» vil bli brukt om hverandre. Da informantene selv bruker begrepet «veiledning» vil oppgaven også beskrive arbeidet som gjøres som «veiledning» og personene som «veiledere», uavhengig om de har terapeutisk bakgrunn eller ikke.

Kontekst

Kontekst er et kjernebegrep i kommunikasjonsteorien til Gregory Bateson (1904- 1980), sosial konstruksjonismen og systemisk forståelse (Jensen, 2016, s.27). Bateson beskriver en kontekst som en forståelsesramme, altså rammen som bidrar til vår forståelse under en tolkning (Jensen 2016, s.28). Kontekst er derfor psykologiske rammer som kommuniserer om kommunikasjon, på en ikke-verbal måte. Disse psykologiske rammene er ekskluderende og inkluderende på samme tid. Dette fordi man ekskluderer visse budskap når man inkluderer visse budskap, og omvendt. Konteksten er derfor noe som kategoriserer eller rammer budskap og handling, og setter premisser for hvordan vi skal tolke, tenke eller handle i samspill med omgivelsene våre og hverandre (Ølgaard 2016, s.99). Ølgaard (2016) bruker dette eksempelet med tegnet «O» for å beskrive kontekst.

MOR, 203

Tegnet «O» i seg selv har ikke endret seg, men tegnet kommuniserer ulike budskap avhengig av hvilken kontekst den er i. Tegnet blir oppfattet som en bokstav med M og R, og et tall med

2 og 3. Hvis tegnet «O» hadde vært en atferd, vil konteksten atferden er innenfor si noe om hvilken mening atferden skal forstås med og hvordan atferden skal kategoriseres (s.82).

Informasjon

«*Informasjon dreier seg om vår forståelse av fenomener*» (Jensen, 2016, s.31). I følge Bateson (1970, som referert i Ølgaard, 2016) er informasjon en forskjell som utgjør en forskjell. En forskjell må oppstå for at vi skal få informasjon (s.71). Informasjonen, i menneskelig sammenheng, er derfor ikke noe som kan måles eller telles, men noe som oppfattes (Jensen, 2016, s.32). I følge Bateson (1970, som referert i Ølgaard, 2016) er ikke informasjon noe fysisk eller synlig, men ideer man forholder seg til i møte med verden (s.71). Derfor kan også noe som ikke skjer, også være informasjon. Forskjellen blir ikke informasjon før forskjellen får en virkning (Jensen, 2016, s.32.) For eksempel kan ikke et bibliotek oppbevare informasjon, men det kan oppbevare bøker. Bøkene må bli lest for at informasjon skal bli et meningsfullt begrep i denne konteksten. Informasjonen er avhengig av hvilke regler som følger vår forståelse, og reglene begrenser derfor hva vi oppfatter som informasjon (Jensen, 2016, s.32). For eksempel vil en person som bor i kaldere deler av verden ha flere betegnelser for snø og ulike typer av snø, enn en person som bor i en varmere del av verden. Sammenligningen av det som er i relasjon til hverandre er grunnlaget som gir informasjon. Relasjon er derfor også sentralt begrep for å forstå informasjon (Jensen, 2016, s.32).

Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep mot barn, defineres som all seksuell kontakt med barn og unge før fylte 16 år (straffeloven, 2005, § 291- 320). Begrepet omhandler seksuell krenkende handlinger, som f.eks. blotting, vise pornografi, ta seksualiserte bilder, at barnet blir tvunget til å være vitne til seksuell omgang blant andre etc. Seksuell handling, som omhandler fysisk kontakt mellom barnet og overgriper som f.eks. beføling, og seksuell omgang som omhandler samleie eller samleie lignende handlinger mellom overgriper og barn (Stine Sofie stiftelsen, u.å).

«Seksuelle overgrep» brukt i denne oppgaven, uansett kontekst, vil dermed favne seksuell krenkende handlinger, seksuell handling og seksuell omgang.

2. Tidligere forskning

For å undersøke tidligere forskning og oppgavens plassering knyttet til forskningen, har jeg foretatt et systematisk forenklet søk i databaser. Søket ga resultater i artikler, journaler og litteratur.

Søkeord	Database	Alle treff	Relevante treff
1. Familiy therapy 2. sexual abuse 3. children	PubMed	546	6
1. familieterapi 2. seksuelle overgrep 3. barn	Oria	18	2
1. familieterapi 2. seksuelle overgrep 3. barn	Helsebiblioteket	7	0

De forskjellige database gir variable treff, med kombinasjoner av ulike søkeord. Det er ingen treff som treffer direkte opp mot denne oppgavens problemstilling. De fleste søkene ble eliminert grunnet tittel, artiklens abstracts/sammendrag, og nøkkelord.

Tre av funnene omhandler seksuelle overgrep og nevner barnevern. Likevel fokuserer problemstillingen i disse artiklene på det tverretatlige samarbeid, og at dobbeltrollen med å beskytte og ha terapi i barnevernet er utfordrende, fra en instans sitt perspektiv. Eller

overordnet knyttet til det generelle arbeidet med vold og overgrep i barnevernkontekst (Søftestad, et al., 2006, s.277-292, Wigglesworth, et al., 1996, s.373-377, Kojan, et al., 2020). Det første resultatet heter «Terapi i en barnevernkontekst- tverretattlig behandling av familier med seksuelle overgrep mot barn». Artikkelen deler erfaring fra behandlingstilbudet «TVERS», mellom ABUP, voksenpsykiatrien, familievernkontoret og barneverntjenesten. I tillegg til faglige refleksjoner og kunnskap om utfordringene i møte med arbeidet (Søftestad, et al., 2006, s.277-292). Det andre resultatet heter «The centre for the vulnerable child: a new model for the therapeutic provision for abused children and their families». Artikkelen beskriver et senter som ble bygget i Skottland, som respons til manglende kapasitet og alvorlige saker som omhandlet seksuelle overgrep i barneverntjenesten og helseinstitusjonene. Senteret driftes av familieterapeuter og psykologer, og har tett samarbeid med barneverntjenesten og politiet. Det deles erfaring og begrunnelser for faglige perspektiver brukt i arbeidet (Wigglesworth, et al., 1996, s.373-377). Det tredje resultatet heter «Barnevernets arbeid med vold og overgrep i nære relasjoner- en litteraturstudie». Studiet gir en innføring og en oppsummering over det vi kan og ikke kan innenfor arbeid med vold og overgrep i barneverntjenesten, i Norge (Kojan, et al., 2020).

To av artiklene ser nærmere på terapeutens rolle i behandling av seksuelle overgrep, hvor den ene utforsker «countertransference» hos terapeuten og den andre om hvorvidt det å jobbe med seksuelle overgrep mot barn bør bli en egen ekspertise med egen utdanning, grunnet kompleksiteten i saken (Joseph, J. J., 1992, s.585- 593, Knutson, H. V., 2004, s.804-809). Det første resultatet heter «Countertransference in the family therapy survivors of sexual abuse». Artikkelen tematiserer hvordan terapeuten kan bli påvirket og kjenne på vanskelige tanker og utfordringer, gjennom en overføringsprosess i samtalen. Artikkelen presenterer fire ulike refleksjonsspørsmål som kan hjelpe terapeuten med å utforske tankene og følelsene i arbeidet (Joseph, J. J., 1992, s.585- 593). Det andre resultatet heter «Motoverføring i individual- og miljøterapi». Artikkelen nevner de samme utfordringene som overnevnte artikkel, i et overordnet perspektiv, og foreslår metoder for å reflektere over egen forståelse, følelser og tanker. Artikkelen nevner seksuelle overgrep som et av temaene som kan være utfordrende å arbeide med (Knutson, H. V., 2004, s.804-809).

Tre av artiklene ser på ulike familieterapeutiske retninger og deres bruk i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn, hvor alle artiklene sier noe om positive utfall knyttet til systemisk praksis og familiefokusert tilnærming (Furniss, et al., 1984, s.865- 870, Green,

H.A., 1993, s. 890- 902, Roesler, et al., 1993, s.967- 970). Det første resultatet heter «Therapeutic approach to sexual abuse». Artikkelen presenterer funn i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn, blant annet hvor omfattende utfordringen er og effekten av å kombinere individualterapi med systemisk praksis (Furniss, et al., 1984, s.865- 870). Det andre resultatet heter «Child sexual abuse: immediate and long- term effect and intervention». Artikkelen presenterer ulike studier som omhandler seksuelle overgrep i perioden 1980- 1993, og viser at det er flere områder og elementer innenfor arbeidet som er ukjent eller utfordrende. Selv om studiet konkluderer med at det er mangler innen forståelsen av seksuelle overgrep som utfordring, nevnes den positive effekten elementer fra familierapi har i arbeidet med tematikken (Green, H.A., 1993, s. 890- 902). Det tredje resultatet heter «Family therapy of extrafamilial sexual abuse». Artikkelen beskriver symptomer og utfordringer knyttet til en 4 år gammel gutt som ble utsatt for seksuelt overgrep. Artikkelen presenterer behandlingen gutten fikk, og resultatet av arbeidet. Artikkelen trekker frem den positive effekten av å kombinere individuell terapi med ulike tilnærminger innen familierapi.

Utover søket i databasene, fikk jeg også anbefalt forskning og litteratur fra tidligere veileder som er tilknyttet Nova instituttet. Her var det **ett** Ph.D prosjekt som var relevant. Perioden for prosjektet er 2020- 2024, og heter «Praksis i barnevernet ved mistanke om vold». Prosjektet skiller seg fra min problemstilling, da prosjektet ikke spesifiserer veiledningsmetodikk eller konkretiserer seksuelle overgrep som en egen form for vold (Roesler, et al., 1993, s.967- 970).

Forskningen i faglitteraturen viser til empirisk belegg for å si at systemisk tenkning og elementer fra familierapi har positiv effekt som en del av arbeidet med barn som opplever seksuelle overgrep, og deres familier. Samtidig viser litteraturen at arbeidet er komplekst og utfordrende i seg selv, men at barneverntjenesten som kontekst også byr på noen utfordringer. Søkene viser også at det er behov for mer forskning på feltet, da det også finnes pågående prosjekter som omhandler arbeidet med vold i barnevernet som kontekst.

Denne oppgaven har som mål å svare på om erfaringer fra barnevernfeltet, i arbeid med seksuelle overgrep, kan knyttes opp mot systemisk tenkning og familierapi. Og hvorvidt systemisk tenkning og familierapi kan være en metode for å styrke arbeidet som gjøres.

3. Teoretisk grunnlag og begrepsavklaring

3.1 Systemisk forståelse og familierterapi

Systemisk forståelse

Systemisk forståelse er en forståelsesramme med bakgrunn i ulike teoretiske tilnærminger som generell systemteori, kybernetikk, kommunikasjonsteori, konstruktivisme og sosialkonstruksjonisme (Jensen, 2016, s. 26-27). For at vitenskap skal kalles en vitenskap bør det til enhver tid holde seg innenfor en gitt ramme. Rammen vitenskapen må forholde seg til kalles et paradigme. Et skifte i Paradigme skjer når det oppstår kriser i vitenskapen og uenigheten gjør at det vokser frem et nytt paradigme (Jensen, 2016, s.18). Systemisk perspektiv er en introduksjon til et nytt paradigme som fokuserer på relasjon og sirkulære prinsipper, fremfor det mekanistiske perspektivet som fokuserer på individperspektivet og en lineær årsaksforklaring (Jensen 2016, s.17). Systemisk forståelse fokuserer på at mennesket må forstås i en helhet og at mennesket er i konstant endring gjennom samspill, språk, omgivelser og relasjoner (Anderson, 2003, s.52). For å løse og undersøke problemer gjennom en systemisk forståelse vil man derfor se på konteksten problemet oppstår i og løse problemet ved å fokusere på samspillet mellom de ulike individene, fremfor å lete etter en konkret årsak hos et av individene. Videre kjennetegnes systemisk forståelse ved at problemet løses der problemet oppstår, for eksempel i familien, fremfor å behandles på en institusjon. (Jensen, 2016, s.24).

Familierterapi

«Familierterapien har utviklet seg i mange ulike retninger med forskjellige tilnærminger. Det som er felles for disse, er en forståelse av psykiske problemer som problemer mellom mennesker, ikke som problemet ved det enkelte individet. Familierterapi handler om hvordan problemer kan forstås, meningen problemet har fått, hvorfor problemet opprettholdes, og hvordan de løses» (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.15).

I følge, Lorås & Ness (2019, s.21), er familierterapi som arbeidsform basert på systemteori og psykodynamisk teori. Familierterapi ble et motsvar til det psykodynamiske perspektivet, da det vektla intrapsykiske konflikter. Noe som ble sett på som begrensende, for å kunne forstå

helheten, selv om symptomene fikk en psykologisk mening (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.25). En familierapeut som jobber ut fra et systemisk familierapeutisk perspektiv vil dermed kunne jobbe med individuelle psykologiske prosesser, i tillegg til å forstå individets atferd ut fra de sosiale systemene og konteksten individet er en del av. De ulike retningene innen familierapien har til felles at de vektlegger de mellommenneskelige relasjonene, språket, kontekst, og hvordan dette er med på å påvirke systemene og individene i systemet de er en del av (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.16).

Alle retningene innen familierapien har blant annet intervensjoner, terapeutisk rolle og posisjon, tidsaspekt for intervensjon og arbeidsmetoder som er typisk for de ulike retningene. Videre vil denne oppgaven fokusere på 3 ulike retninger innen den familierapeutiske praksisen.

3.2 Familierapeutiske tilnærminger- Løsningsfokusert terapi (LØFT)

Løsningsfokusert terapi ble utviklet på 1980- tallet, ved brief family therapy center. De ønsket at man skulle se vekk fra årsakssammenhenger og unngå diskusjoner, og heller fokusere på observasjon av atferd. I tillegg til å bruke innsikt og ressurser som klienten selv brakte inn i samtalen. I dag er denne terapiformen regnet som en evidensbasert behandlingsform, som egner seg i et vidt spekter av problemer, som for eksempel seksuelle overgrep, traumer, vold, mishandling, rus, problemer i organisasjoner, individuelle problemer, par- og familieproblemer (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.179). Terapien er en prosessorientert, i form av at en konsentrerer seg om å finne løsninger og ønskede endringer i en samarbeidsprosess mellom klient og terapeut, også kalt «sam-skaping» (Lorås & Ness, 2019, s.171). LØFT er, som navnet tilsier, en løsningsfokusert tilnærming som har fremtidsfokus og er målorientert (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.179). I terapi hvor temaet omhandler vold og traumer, er det viktig å få frem traumehistorien i tillegg til å være løsningsfokusert. I arbeidet med LØFT tenker man at klienten har en snever og begrenset oppfatning av problemet, og at problemet er preget av gjentakende rigid mønster av dårlige løsninger. Problemet i seg selv har ingen funksjon. I denne retningen er man opptatt av språket, og tenker dermed at problemoppretholdene språk er forankret i fortid, er negativ i sin beskrivelse og har fokus på det man ikke lykkes med. Man skal dermed ikke snakke om problemet, da problemet blir forsterket og man bruker tid på noe som ikke fungerer. Problemet blir opprettholdt i språket, og hvordan man definerer situasjonen (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.180).

Retningen er kritisk til diagnoser, da man tenker at det er med på å vedlikeholde det opprinnelige problemet, og antyder at det er noe ved personen som ikke kan endres. Videre er det viktig å få tak i hva klienten ønsker skal være annerledes i deres liv. Målet er dermed unikt til hver enkelt klient, og terapien skal derfor tilpasses hver enkelt familie og individ. I LØFT er målet konkret positiv atferd, som må være konkretisert nok til at det kan være realistisk å oppnå (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.181). Holdningene til terapeuten er positiv, kollegial og løsningsfokuseret. Hovedoppgaven er å utvikle muligheter, fremfor å tolke mening, atferd, ønsker og behov. Terapeuter gir ros, anerkjenner og gir komplimenter (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.186).

3.3 Familieterapeutiske tilnærminger- Narrativ terapi

Narrativ terapi ble utviklet av Michael White og David Epston på 1980-tallet. Narrativ familieterapi omhandler å utfordre etablerte sannheter, forståelser og identiteter, som klienten har om seg selv, sitt liv eller tilværelse. (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.199). Narrativ terapi tar utgangspunkt i at vi blir mennesker gjennom de sosiale konstruksjonene i samfunnet og i språket, og at vår identitet dannes gjennom de dominerende historiene i samfunnet, kontekstene vi er en del av og hva vi forteller om oss selv og andre forteller om oss. Vi forstår dermed verden ut fra felles historier. Dermed er ikke individet noe isolert fra omverdenen (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.213-2014).

Narrativ terapi forstår det som at problemet konstrueres gjennom opprettholdende fortellinger, også kalt tynne historier. Tynne historier har lite rom for kompleksitet og aspektene i livet. Problemhistoriene blir også sett på som trange historier, da disse historiene gir lite rom for bevegelse og variasjon. Tanken bak dette er at tynne historier begrenser oss fra å se mange andre mulige meninger og sammenhenger. Da fortellingene blir sett på som noe som konstrueres i fellesskap, vil man også anta at de tynne historiene kommer fra andre personer som har definert problemet, og gitt situasjonen makt (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.203). Målet med terapien er å hjelpe klienten å gjenoppdage deres ressurser, styrker og muligheter, og gjenfortelle sin fortelling på en mer positiv og styrkende måte. Dette innebærer dermed å utfordre eksisterende historier og danne nye perspektiver, (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.214). Et av hovedmålene ved Narrativ terapi er *eksternalisering* av problemet, altså skape avstand mellom personen og problemet. Dette ved å bruke et annet språk som er med på å nyansere opplevelsen til individet, beskrivelse av seg selv og sine relasjoner.

Den Narrative terapeuten er en lyttende terapeut, som har språk og meningsdannelse som sitt viktigste forståelsesgrunnlag. Terapeuten er opptatt av å bygge allianse og er desentrert, altså at klientens historie og fortellinger har mer betydning enn psykologisk eller psykiatrisk teori (Johnsen & Torsteinsson, 2019, s.211). Terapeuten er dermed opptatt av det som er viktig for klienten, og vil stille spørsmål for å få klienten i fokus. Rollen til terapeuten blir å være innflytelsesrik, i form av å gi rom og være «et stillas» som gjør at klienten kan fortelle en bredere og mer utfyllende historie om sitt liv (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.212). Posisjonen til terapeuten vil også være for klienten, men mot problemet (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.211). Terapeuter er også i en samarbeidsposisjon, hvor man sammen med klienten utforsker klientens historier og begivenheter, roller og relasjoner- både positive og negative.

3.4 Familieterapeutiske tilnærminger- Emosjonsfokusert familieterapi (EFFT)

Emosjonsfokusert familieterapi er en opplevelsesorientert metode, som brukes for å gjenopprette relasjonelle bånd mellom de ulike i familien, ved å styrke tryggheten i familiesystemene (Lorås & Ness, 2019, s.26). EFFT innlemmer psykoterapeutiske teorier og har røtter fra den humanistiske, opplevelsesorienterte retningen. I tillegg til systemisk teori (Lorås & Ness, 2019, s.26).

Problemer eller utfordringer i familien betraktes som et resultat av rigide mønstre, som har blitt formet av negative emosjonelle opplevelser som står i veien for omsorgsgivers evne til å respondere effektivt på barnets tilknytningsbehov (Lorås & Ness, 2019, s.358). Fraværet av tydelig kommunikasjon om tilknytning og omsorgsbehov er også med på å forsterke utfordringene i familien (Lorås & Ness, 2019, s.359). Målet med terapien er å hjelpe familiemedlemmene til å få mer positive emosjonelle og relasjonelle mønstre i sin dynamikk. Dette ved å omdanne de negative og reaktive mønstrene til gode sirkulære mønstre, hvor foreldrene er mer tilgjengelige, lyttende og har et sterkere emosjonelt engasjement for å skape en opplevelse av trygghet for barna (Lorås & Ness, 2019, s.358). Terapeuten har en aktiv rolle i terapien, og fungerer som en prosesskonsulent. Terapeuten jobber seg gjennom familiens emosjonelle blokkeringer og veileder foreldrene mot nye og mer hensiktsmessige posisjoner som omsorgsgiver, mens barna oppmuntres til å uttrykke tilknytningsbehovene sine (Lorås & Ness, 2019, s.359).

Terapeuten er opptatt av å danne allianse til hvert enkelt familiemedlem. Terapeuten unngår å tolke, gi råd eller konfrontere klienten, men inntar en ledende rolle. Terapeuten er empatisk og lyttende, samtidig aktiv i arbeidet sitt. Grunntanken er at klientene er eksperter på eget liv (Lorås & Ness, 2019, s.359).

3.5 Ikke vitende posisjon

Ikke vitende posisjon ble introdusert av Harlene Anderson (1992), for å betegne den «nye» terapeut posisjonen, fra den språk- systemiske tilnærmingen (Lorås & Ness, 2019, s.33). Den grunnleggende holdningen bak denne posisjonen er at klientene er eksperter på egne liv. Terapeuten skal dermed ha respekt og anerkjenne det klientene velger å fortelle, og måten det fortelles på. Det vektlegges at terapeuten skal skape et positivt samtaleklima og lage plass for dialog. Alle perspektiver, vinklinger og beskrivelser er velkomne. En samtale hvor terapeuten har en ikke vitende posisjon, inviterer dermed til felles utforskning med bidrag fra alle som deltar i samtalen.

Hovedtanken bak denne terapeutposisjonen er at også at familien allerede har løsningene, men at de «sitter fast» på grunn av utfordringene de har møtt. Terapeuten skal derfor veilede og hjelpe familien ut av der de «sitter fast», fremfor å forklare hvorfor problemet har oppstått (Lorås & Ness, 2019, s.34).

3.6 Motoverføring (Countertransference)

Motoverføring kan forstås som en prosess hvor terapeuten får reaksjoner ubevisst og bevisst i samhandling med klienten og klientens problemer, under samtalen (Knutson, 2004, 804-809). I følge, Shay (1992, s. 585), handler ikke motoverføring kun om terapeutens egne følelsesreaksjoner, ubevisst og bevisst, men også om terapeutens verdi og moralsystemer, institusjonelle forventninger og tolkninger av kjønnsroller, i arbeid med seksuelle overgrep. Shay (1992, s.585), argumenterer videre at det i arbeid med seksuelle overgrep, vil være sannsynlig å oppleve motoverføringer. Tanker om å redde barnet og straffe utøver, følelse av tristhet, vantro, sinne, forvirring, avsky, skyld, skam og hjelpeløshet er nevnt som typiske tanker og følelser som kan komme frem hos terapeuten under prosessen. Selv om disse følelsene og tankene kan oppstå i prosessen, når man arbeidet med alvorlige tema som seksuelle overgrep mot barn, er det skadelig og kan verste fall gi klienten traumer hvis terapeuten ikke har reflektert og er bevisst over egne reaksjoner (Knutson, 2004, 804-809).

Målet er dermed ikke å legge vekk og jobbe imot motoverføring, men være bevisst, forstå og reflektere rundt eget indre liv og hvordan arbeidet vekker ulike tanker og reaksjoner (Shay, 1992, s.591).

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg innledningsvis presentere prosessen ved valg av metode, beskrive valgt metode, prosessen under datainnsamlingen, fordelingen av de ulike metodene, de analytiske spørsmålene som oppgaven har vært opptatt av og avslutningsvis presentere funn.

4.1 Bakgrunn for oppgaven

Et av temaene som vekket min interesse var forskjellen på hvordan familieterapeutene og saksbehandlere møtte familier med utfordringer knyttet til seksuelt overgrep. I drøftinger med familieterapeutene ble jeg, som familiens saksbehandler, rådet til å være åpen og nysgjerrig med barnet og foreldrene. Terapeutene var opptatt av at jeg skulle ha flere mulige hypoteser, og ikke gå inn i samtalen med mål om å avdekke. Jeg ble også fortalt at jeg måtte reflektere over min egen posisjon i samtalen, samt hvilket ansvar jeg fikk hvis noe ble erkjent i samtalen. I drøfter med saksbehandlerne ble jeg rådet til å få et konkret svar som bekreftet eller avkreftet mistanken. Jeg ble anbefalt om å bruke lek med barnet, og kun fortelle foreldrene om mistanken vi hadde hvis barnet bekreftet noe i sin samtale. Mine kolleger var opptatt av at jeg måtte drøfte med barnehuset og ha de klare per telefon, slik at vi kunne få barnet inn til avhør så fort som mulig. Jeg opplevde dermed at selve avdekkingen av overgrepet skulle bli vektlagt i samtalen jeg skulle ha med familien, ifølge saksbehandlerne. Jeg ble dermed nysgjerrig på hvordan ulike faggrupper innenfor samme felt, kunne vektlegge ulike metoder i møte med et alvorlig tema som seksuelt overgrep.

Da jeg underveis i studiet ble introdusert til NKVTS, NOVA og NTNU sitt prosjekt om barneverntjenestens arbeid med vold og overgrep, under mastertorget til OsloMet, ble jeg derfor «nødt» til å spørre om og få være med. Da jeg fikk bekræftelsen på at jeg kunne knytte min oppgave til deres prosjekt, visste jeg at jeg ønsket å bruke kvalitativ metode. Dette fordi den kvalitative metoden undersøker hvordan ulike mennesker skaper mening og forståelse, hvordan de erfarer ulike fenomener og hvordan disse opplevelsene påvirker forståelsen (Willig, 2008, s. 8-10)

På grunn av min egen forforståelse knyttet til temaet, bestemte jeg meg for å gjennomføre intervjuene og transkriberingen før jeg valgte litteratur. Bakgrunnen for dette var å forbli nysgjerrig og åpen i undersøkelsesprosessen, samt sikre at jeg ikke var påvirket av faglitteratur i møte med informantene. I etterkant av transkriberingen, valgte jeg å lese relevant litteratur for å sikre at jeg fant et analyseverktøy som ville få frem de viktigste og

aktuelle temaene fra transkriberingen, samt utvide min egen forståelsesramme knyttet til tematikken. Herunder undersøkte jeg bruk av familierapi i alvorlige saker som omhandlet vold og overgrep, oppdatert forskning knyttet til arbeid med seksuelt overgrep i barnevernfeltet, forskning knyttet til ulike metoder for familiebehandling i saker som omhandler seksuelt overgrep, og kritikken familierapien har fått ifb. med egnethet i enkelte saker. For å få mest mulig ut av analysen og det kvalitative materialet, endte jeg med å velge en fenomenologisk metode for å analysere transkriberte intervjuene.

4.2 Valg av forskningsmetode

I denne kvalitative undersøkelsen, valgte jeg å bruke et semistrukturert dybdeintervju som forskningsmetode. Med dette menes det at intervjuet verken er helt åpent eller helt lukket i form av et spørreskjema (Willig, 2008, s. 20-22). Jeg løste dette med å utforme en intervjuguide med aktuelle temaer, og veiledende spørsmål knyttet til temaene. Både spørsmålene og temaene i intervjuguiden var laget basert på ulike aspekter jeg var nysgjerrig på knyttet til forskningen. I gjennomføringen av intervjuet tok jeg utgangspunkt i intervjuguiden, men spilte hovedsakelig videre på det informantene selv ble opptatt av i samtalen. Intervjuguiden ble dermed kun en «guide» som gjorde at jeg fikk gjennomgått alle aktuelle temaer, fremfor noe som ble fulgt etter punkt og prikke. Dette gjorde at hvert enkelt intervju ble unikt for hver enkelt informant, da informantene hadde ulike erfaringer og perspektiver de vektla knyttet til arbeid med seksuelt overgrep. Informantene fikk infoskriv med beskrivelse av prosjektet, samtykke til deltakelse og oppbevaring av materialet, samt min taushetsplikt.

Alle intervjuene ble gjennomført gjennom teams på pc. Dette kan ses på som både en fordel og en ulempe. Fordelen med gjennomføringen var at informantene var i sine naturlige arbeidsomgivelser, noe som man anser som fordelaktig i en kvalitativ undersøkelse (Willig, 2008, s. 20-22). Jeg opplevde også at informantene snakket mer åpent og fritt, selv om forskningen omhandler et alvorlig tema som seksuelt overgrep mot barn. Dette kan handle om at det er profesjonelle som er vant med å snakke om seksuelt overgrep, eller slik jeg opplever det: at det er enklere å snakke til en skjerm, enn en ukjent person som sitter noen cm fra deg. En siste fordel som flere av informantene også nevnte i sitt intervju var at det var lettere å takke ja til deltakelse, da både tidspunktene og det praktiske var fleksibelt å gjennomføre. En ulempe ved denne måten å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse på, var at tekniske

utfordringer gjorde at det ble forsinkelser, noe som igjen førte til at informantene brukte noe tid på å «lande» i intervjuet.

Informantene fikk kun informasjon om det overordnede tema knyttet til forskningsprosjektet mitt i forkant, og ikke innsyn i spørsmålene jeg skulle stille. Dette valget ble tatt på bakgrunn av at jeg ønsket en spontan samtale, hvor informantene reflekterte underveis, fremfor at de forberedte seg på forhånd. Da jeg ønsket å få frem de ærlige opplevelsene og tankene omkring deres arbeid knyttet til veiledning i saker som omhandlet seksuelt overgrep mot barn.

Grunnet alvorlighetsgraden av temaet og min «granskning» om hvordan informantene jobbet med tema, hadde jeg gjort noen tanker på forhånd om at informantene kan tenke at det er «vanskelig» eller «ubehagelig» å snakke om dette. Da det kan oppleves som at jeg skal bruke deres svar til å vurdere hva som er rett eller galt i deres praksis. Jeg inntok dermed en positiv, nysgjerrig og «uvitende» rolle, og trygget informantene underveis i intervjuet slik at de kunne være direkte og ærlige.

For å sikre at informantene ble forstått riktig, gjentok jeg ofte svarene og budskapene i en oppsummering knyttet til hvert spørsmål fra intervjuguiden. Dette for å oppsummere og sikre at informanten ble forstått rett slik de ønsket at jeg skulle forstå deres budskap, gi informanten muligheten til å endre budskapet de kom med, gi informanten mulighet til å reflektere over samtalen underveis, samt trekke samtalen tilbake til de aktuelle temaene, hvis informanten f.eks. snakket seg vekk fra det som var aktuelt for min forskning.

4.3 Informanter

Jeg var nysgjerrig på selve praksisen i veiledningen som gis i barnevernsaker med seksuelt overgrep som utfordring. Dette fordi jeg ville se om det fantes noen likhetstrekk i veiledningen som gis i praksis, og familieterapi som terapeutisk metode. På bakgrunn av dette valgte jeg derfor å ha informanter som hadde førstelinjeerfaring fra barneverntjenesten og erfaring med arbeid knyttet til seksuelt overgrep, som fellesnevner. For å få innsyn i bredden av praksisen, valgte jeg å ha to informanter med grundig kunnskap om familieterapi og to informanter med annen fagbakgrunn, med inngående kunnskap om arbeid med seksuelt overgrep. Yrkesbakgrunnen til informantene ble derfor en psykologspesialist fra spesialisert voldsteam i en barneverntjeneste, sexolog fra spesialisert voldsteam i en barneverntjeneste, barnevernpedagog i spesialstilling i en familieterapeutisk enhet, knyttet til en

barneverntjeneste og en familieterapeut i klinisk arbeid hos BUP. Totalt 4 informanter. Jeg ville i utgangspunktet ha flere informanter, men fikk ikke anledning til å intervju flere grunnet manglende tid og frafall av informanter under intervjuprosessen. Likevel slo jeg meg til ro med dette. Fordi kvalitet og dybden i materialet er mer sentralt i kvalitativ forskning enn kvantiteten (Willig, 2008, s. 15). Utover dette var kjønnsfordelingen på informantene jevn, med to menn og to kvinner.

I prosessen av å finne informantene, var det viktig for meg at informantene selv ønsket å være med i prosjektet grunnet engasjement og indre motivasjon. Jeg la derfor ut informasjonsskrivet i flere Facebook grupper for barnevernansatte, og på LinkedIn. To av informantene ble kontaktet direkte per e-post, etter anbefaling fra ansatte ved NOVA-instituttet. Det var totalt 9 individer som viste respons, hvorav 4 gjennomførte intervjuene og ble inkludert i prosjektet. Intervjuene ble gjennomført i perioden desember 2022- mai 2023. Intervjuene varte i 45 minutter, 60 minutter, 120 minutter og 120 minutter.

4.4 Valg av analyseverktøy

I undersøkelsen av fenomenet «veiledningen som gis i saker som omhandler seksuelt overgrep», var jeg mest opptatt av praksisen av veiledningen. Jeg valgte derfor en fenomenologisk analyse som verktøy for å analysere transkriberingen. I følge Willig (2008, s.53) er det fenomenologiske perspektivet opptatt av at det subjektive og objektive i verden er adskilt fra erfaringene og opplevelsene våre. Dette fordi det subjektive og objektive må presentere seg som «noe» for at det skal manifestere seg som en erfaring eller en opplevelse. Dette gjør at det objektive eller subjektive som manifesteres, også kan erfares eller oppleves ulikt avhengig av hvem som ser eller gjør det. Innenfor fenomenologisk analyse, valgte jeg analysemetoden «IPA» - Interpretive Phenomenological Analyses. Dette på grunn av at denne måten for analyse er opptatt av å undersøke individets levde erfaring og opplevelse. Målet med denne metoden er å få en bedre forståelse av fenomenets natur og kvaliteten av fenomenet slik det presenterer seg selv (Willig, 2008, s.56). Derfor skiller ikke IPA mellom tolkning og beskrivelse, men har heller en hermeneutisk forståelse over dette ved at alle beskrivelser utgjør en form for tolkning.

... As Van Manen (1990: 180, cited in Giorgi and Giorgi 2008: 168) puts it:

(. . .) the (phenomenological) 'facts' of lived experience are always already meaningfully (hermeneutically) experienced. Moreover, even the 'facts' of lived experience need to be captured in language (the human science text) and this is inevitably an interpretive process.

Med dette menes det at den «levde» erfaringen alltid vil ha utgangspunkt i meningsdannelse, og at tolkningen er nødvendig for å kunne danne seg mening i utgangspunktet. På bakgrunn av dette og sirkulariteten som beskrives, sier også metoden noe om at analysen også vil bære preg av forskers levde erfaring og dens betydning for fortolkningen i analysen. Selv om IPA fokuserer på informantens beskrivelser og undersøker informantenes levde erfaring, gjøres dermed metoden opp på at min forståelse av det som blir formidlet vil bære preg av min forforståelse. Dermed vil analysen, selv om den skal undersøke informantens levde erfaring, vil det være forskers tolkning av informantens erfaring (Willig, 2008, s.56- 59).

Da jeg var opptatt av å se på praksisen av veiledningen som gis i saker som omhandlet seksuelt overgrep, i barnevernfeltet, og se mulighetene for å knytte dette opp mot familierapeutisk praksis, ble dermed dette perspektivet for analyse essensielt for min forskning. Verktøyets forståelse av forskerens rolle i analysen, samt dens grunntanke om at fortolkning og meningsdannelse ikke kan adskilles, var det som gjorde at jeg til slutt valgte denne metoden.

4.5 Analyseprosessen

I en IPA analyse jobber man grundig med teksten, da analyse metoden er opptatt av erfaringene og opplevelsene som dukker opp fremfor å danne et sammendrag av det som har blitt sagt. Analysen gjennomføres i 4 steg (Willig, 2008, s.58). Jeg begynte analysen med å ta utgangspunkt i ett og ett intervju. Jeg lyttet til intervjuet og noterte underveis. Jeg noterte meg elementer som fanget min oppmerksomhet. Utsagn som fikk meg til å tenke på noe spesielt, følelsesrelaterte utsagn, ord som ble gjentatt flere ganger, refleksjoner, språk og måten noe ble formulert. Deretter transkriberte jeg teksten. Jeg valgte denne rekkefølgen, da jeg ville få frem mine umiddelbare tanker i prosessen, og for å unngå at jeg opplevde at jeg «kjente» til innholdet før resten av analysen. Jeg transkriberte så lydfilen, og gikk over teksten igjen. Denne gangen forsøkte jeg å tematisere de ulike utsagnene i kategorier, som beskrev hovedbudskapet jeg opplevde ble kommunisert. Jeg markerte dette i dokumentet med ulike farger, slik at jeg kunne få et raskt overblikk over hvilke temaer som var mest fremtredende. Et eksempel på dette var at jeg markerte fagrelaterte temaer med grønn, og personlige temaer

med rosa. Deretter gikk jeg over teksten igjen og samlet temaer som var lignende eller hadde lignende kontekst, i grupper. Et eksempel på dette var temaene «fleksibilitet, nysgjerrighet, øvelse og trening» i gruppe «nødvendige egenskaper». Etter at jeg var gjennom grupperingene, gikk jeg gjennom de ulike grupperingene og så om det var mulighet for å slå sammen noen av gruppene som omhandlet det samme. Jeg gikk frem og tilbake, flere ganger, i denne prosessen. Da jeg hadde gjort dette med det første intervjuet, gikk jeg videre til det andre. Jeg gjorde dette med alle intervjuene, slik at jeg satt igjen med fire tekster med grupperinger. Deretter forsøkte jeg å sette sammen grupperinger og temaer, på tvers av de fire tekstene. Dette ble hovedtemaene for analysen. Jeg fikk til slutt tre hovedtemaer. Det siste steget i analysen var å tydeliggjøre hovedtemaene i en tabell, med tilknyttede grupper fra teksten. Som igjen var grupperinger av utsagnene til informantene. Oversikten jeg kom frem til var:

Hovedtema 1: *Hvilke faglige og personlige egenskaper vektlegger veileder i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*

Grupper:

- Kunnskap om barnevernets prosess og prosedyre
- Teoretisk grunnlag
- Erfaringsbasert grunnlag
- Refleksjon over egen forståelse

Hovedtema 2: *Hvilke tilnærminger brukes bevisst og ubevisst i arbeid med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*

Grupper:

- Våge å bruke familiens og barnets eget språk
- Åpenhet i form av nysgjerrighet
- Arbeide ut fra hypoteser

- Definere normalitet
- Eksternalisering

Hovedtema 3: *Hvordan påvirkes veileder av arbeidet som gjøres i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn?*

Grupper:

- Kollegaveiledning og kollegastøtte

Problemstillingen oppgaven skal undersøke er «hvordan jobber familieveiledere i barneverntjenesten med seksuelle overgrep?».

For å presentere funnene, har jeg derfor valgt å gjøre dette i et eget kapittel, med hovedtemaene som undertitler. Dette grunnet mitt ønske om å dele mest mulig fra dybdeintervjuene, samt redegjøre for hvert hovedtema med tilhørende sitater fra informantene.

4.6 Etiske overveielser og personvern

Dette forskningsprosjektet var avhengig av at personer delte sine personlige informasjon, samt personlige opplevelser og erfaringer. Jeg var derfor nødt til å ta etiske overveielser gjennom hele prosjektet, for å sikre at informantene var ivaretatt og fikk nok informasjon til å kunne ta et valg som føltes riktig for dem. Både før, under og etter prosjektet. For det første var jeg tydelig på beskrivelsen av oppgaven, tematikken jeg skulle undersøke, samt beskrivelse av kunnskapsgrunnlaget jeg var ute etter når jeg tok kontakt per e-post eller innlegg på Facebook og LinkedIn. Når aktuelle informanter tok kontakt, beskrev jeg prosjektet ytterligere og svarte på eventuelle spørsmål. For det andre, skrev jeg et detaljert informasjonsskriv med innhold, form og problemstillingen prosjektet ville undersøke og sendte dette til de av informantene som ønsket å delta. For det tredje, ble informantene spurt innledningsvis i intervjuet om de fortsatt samtykket, og fikk igjen informasjon om tema for samtalen. Til sist fikk informantene mulighet til å kommentere, endre eller ta vekk deler av intervjuet hvis de ombestemte seg, underveis og mot avslutning av intervjuet. Alle informantene hadde også e-post de kunne ta kontakt på, hvis de ønsket å fjerne deler av

intervjuet eller ombestemte seg angående deltakelse. Flere av informantene ble ivrige og delte informasjon underveis i intervjuet, som de sa «stryk dette» eller «jeg vil ikke ta med denne delen». Disse delene har jeg dermed utelatt i transkriberingen av opptaket, for å overholde tilliten og etikken i prosjektet.

Personvernet ble ivaretatt gjennom anonymisering av intervjuene, med unntak av fagbakgrunn og formell utdanning. Alle deltakerne fikk samtykkeskjema tilsendt, sammen med informasjonsskrivet per e-post. De som ikke hadde sendt underskrevet samtykkeskjema, men meldt seg på til intervju fikk samtykkeskjema tilsendt flere ganger, frem til jeg fikk signert skjema i retur. I samtykkeskjema fikk informantene informasjon om taushetsplikt, oppbevaring av lydopptak, sletting av opptak, tidsperiode for opptak osv. Opptakene ble gjort gjennom en lydopptaker som tilhører NOVA- instituttet, som Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) også har godkjent.

Temaet seksuelle overgrep mot barn, er et tabubelagt tema. For å sikre at informantene følte seg ivaretatt, stilte jeg åpne spørsmål og var tydelig på at de ikke trengte å svare hvis de syntes det var vanskelig eller ikke hadde lyst. Når informantene delte personlige temaer, så ble de påmint at de kan trekke informasjonen hvis de ønsket. Avslutningsvis fikk jeg tilbakemelding fra alle informantene om at de opplevde at vi fikk gode samtaler, og at de opplevde seg ivaretatt underveis.

4.7 Vurdering av undersøkelsens reliabilitet og validitet

Reliabilitet omhandler forskningsprosjektet sin troverdighet. I følge Thagaard, (2013, s.202), referer begrepet reliabilitet i utgangspunktet til spørsmålet om forskningsprosjektet ville hatt samme utfall om en annen forsker hadde utført samme metode. I dette forskningsprosjektet ble det gjennomført et semistrukturert intervju. Intervjuene tok dermed utgangspunkt i en intervjuguide, men informantenes engasjement og utsagn førte samtalen videre. Grunnet min bakgrunn som tidligere saksbehandler i barneverntjenesten, samt fagansvarlig i et hjelpetiltak som samarbeider med barneverntjenesten vil det være utfordrende å gjenskape samtalen mellom forsker og informanter, som igjen er hoved metoden for innsamling av data for prosjektet. Dette fordi mine oppfølgingsspørsmål og tolkning av det som blir sagt er påvirket av min erfaring og forforståelse. Det kan dermed også være en risiko for at jeg har tolket noe i en annen mening enn det informanten ønsket å få frem. Et annen aspekt av reliabilitet er pålitelighet (Thagaard, 2013, s.203). For å sikre påliteligheten av oppgaven har jeg

kvalitetssikret alle prosesser, så langt det har latt seg gjøre. Min tidligere veileder, som er forsker ved NOVA instituttet var med i utarbeidelsen av intervjuguide og informasjonsskriv. I prosessen av intervjuene, reflekterte vi sammen i forkant av intervjuene og i forkant av arbeidet med tolkningen for å sikre at jeg hadde reflektert over eget ståsted i materialet. Selve opptaket var av god kvalitet, dog informantene snakket på dialekt og jeg gjorde dette om til bokmål under transkriberingen. Likevel vil jeg påstå at deres ord, trykk, sukk, kroppsspråk og pauser har blitt tatt med – slik at innholdet gir det samme budskapet etter transkribering, som i lydopptaket.

Validiteten av oppgaven skal vise gyldigheten av tolkningene som oppstår i undersøkelsen, i tillegg til forskerens integritet og troverdighet (Thagaard, 2013, s.192). For å styrke validiteten av oppgaven har jeg brukt forskning, metode og teori som er av velkjente og godt etablerte fagpersoner. Selv om teorien, forskningen og metodene brukt i denne oppgaven, kan være tolkninger som blir påvirket av de som har skrevet dem, er det rimelig å anta at kildegrunnlaget er validert og tilstrekkelig kvalitetssikret.

Troverdighet kan også ses i sammenheng med overførbarhet. I følge Thagaard (2013, s.194) er overførbarhet knyttet til at forståelsen forskeren utvikler i et prosjekt, også kan være relevant og gjenkjennelig i andre situasjoner. Innsamlingen av data, oppgavens utforming og budskap kan bety at andre personer med erfaringer fra felt innen barnevern eller familieterapi kan gjenkjenne tolkningen som formidles. Noe som igjen er med på å styrke oppgavens troverdighet.

5. Funn

Oppgaven vil for det første presentere ett og ett hovedtema, med tilhørende grupperinger. Deretter vil jeg i hver gruppering, presentere sitater og de ulike vinklingene til informantene. Tolkningen min av resultatene vil komme frem løpende. Avslutningsvis vil jeg i forbindelse med hvert hovedtema, oppsummere min oppfatning av funnene. I avslutningen av kapitlet vil jeg oppsummere helheten og knytte dette opp mot problemstillingen min.

I analyseprosessen så jeg at tema avdekking av seksuelle overgrep også ble trukket frem, og hvilke egenskaper som informantene tenkte at man kunne trenge for å kunne gjøre dette på en adekvat måte. Da aspektene ved å avdekke og veilede/arbeide med familien underveis og i etterkant, hang sammen, har jeg valgt å heller tydeliggjøre det underveis i hvert hovedtema.

5.1 Hovedtema 1: *Hvilke faglige og personlige egenskaper vektlegger veileder i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*

Dette hovedtema handler om informantenes forståelse og erfaring av hvilke kunnskaper som danner grunnlaget for å kunne jobbe med seksuelle overgrep i en terapeutisk kontekst, hos barnevernet. Her nevner informantene om teoretisk kunnskap de har fått gjennom egen utdanning, kurs og sertifiseringer. Her nevnes også erfaringsbasert kunnskap, informantene har fått gjennom yrkeskarrieren, og egen oppvekst.

«Kompetansen for å jobbe med dette er jo på en måte personlig kompetanse, ikke sant? Fordi vi jobber jo konkret med dette fordi vi har erfaring med temaet både faglig gjennom ulike etterutdanninger og kursvirksomhet, men også spesiell høyt innen tema vold og overgrep i jobbsammenheng» (informant 2).

Jeg har valgt å ha dette med som et eget tema, da alle informantene nevner «faget», og fordi den personlige kompetansen skaper grunnlaget for at man er i posisjon til å jobbe endringsrettet med familien. Samtidig syntes jeg også at tematikken er interessant, da «personlig kompetanse» sier noe om informantenes «forforståelse» inn i arbeidet, og noe som var unikt sammensatt i mitt utvalg av informanter.

Kunnskap om barnevernets prosess og prosedyre

Alle informantene reflekterte over at endringsarbeid med familien er «annerledes» i en barnevernkontekst, grunnet alle bestemmelsene, prosedyrene og prosessene som man skal ta hensyn til. Dette nevner de også under tema «personlig kompetanse», da kunnskapen om barneverntjenesten og prosedyrene setter premisser for hvordan man skal jobbe i saker som omhandler seksuelle overgrep. Enkelte informanter vektla prosedyrene mer enn andre, og reflekterte rundt viktigheten av å «avdekke» overgrep for å kunne begynne riktig prosedyre, eller begynne riktig prosedyre for å «avdekke».

«.. når man først har fått en bekymringsmelding, så skal man jo snakke med barnet først. Så vi møter barnet på skolen eller barnehagen, også snakker vi med foreldrene og ber dem komme inn samme dag- her får barna informasjon om at vi skal snakke med foreldrene deira, også snakker vi kort med begge foreldre og forteller om bakgrunnen for samtalen. Så deler vi dem, og har samtale med hver av de, også samler vi de igjen og har en fellessamtale. Her sier vi noe om videre prosess» (informant 1).

«.. det er enormt viktig med gode rutiner. Gode rutiner gjør at man vet hva man skal gjøre, f.eks. når man skal koble på politi.. Politiets etterforskningsmetoder er bedre for å avdekke og dømme, så kan vi heller jobbe med ivaretagelse av barnet og familien» (informant 2).

For meg opplevdes det som at seksuelle overgrep som det alvorlige tema det er, og barnevernet som kontekst, gjorde at veilederne ble nødt til å ha en dobbeltrolle. Noe som flere syntes var utfordrende. Nettopp grunnet prosedyrene og prosessene som ble utløst når temaet ble en del av veiledningen.

«... fordi man jobber i barneverntjenesten så må vi jobbe todelt, endring og støttende, men også avdekke. Litt dobbelt, to ulike måter å jobbe på men også noe man gjør samtidig. Det kan jo være tøft til tider» (informant 3).

«Det utløser jo meldeplikt, og da kommer jo utfordringen. Koble på riktige instanser, ikke snakke for mye om tema slik at barnet blir ferdig snakket før avhør, men samtidig være til stede for barnet og støtte dem i prosessen. Det blir på en måte nye forventninger til arbeidet man gjør» (informant 3).

Selv om informantene tematiserte balansen mellom avdekking og prosessarbeid, i forbindelse med prosedyre, fremstod det som at alle var enige om at det var nødvendig å ha kunnskap om prosedyrene. Dette grunnet alvorlighetsgraden av seksuelle overgrep som utfordring og konteksten av å jobbe som terapeut i barnevernet.

Oppsummert så er min forståelse av informantenes utsagn at konteksten man jobber i og alvorlighetsgraden av bekymringen, påvirker hvordan man skal jobbe med barnet og familien. Dermed er det vesentlig å ha kunnskap om prosedyrene og prosessene, for å kunne vite når man skal trekke inn andre instanser som f.eks. politi for etterforskning og BUP for behandling, slik at familien får helhetlig hjelp på et system nivå. Samtidig sier informantene også noe om at terapeuten også står i et veiskille hvor måten de jobber på og retningen i endringsarbeidet blir skiftet, grunnet f.eks. avdekking av et mulig overgrep. Altså at veilederne må ta høyde for at barnet ikke skal snakke seg «tom». Det gir dermed et sett med «forventninger» til veilederen, som ikke er skrevet i prosess eller prosedyre, men heller en uskreven regel som har dannet seg etter mange års erfaring fra arbeid med seksuelle overgrep. Fra refleksjonene til veilederne, høres det derfor ut som at man må ha med seg et forbehold inn i terapirommet, når overgrepet først har blitt nevnt. Noe som igjen blir sett på som et viktig element, for videre arbeid for andre instanser.

Teoretisk kunnskap

I arbeidet med «personlig kunnskap», så jeg at informantene skilte mellom den teoretiske kunnskapen de hadde og erfaringen de hadde fått gjennom årene. Jeg syntes dette var interessant, da informantene hadde fagbakgrunn innen ulike felt og dermed ulik teoretisk kunnskap. Likevel vektla de de samme temaene under «personlig kompetanse».

«Jeg tenker det er veldig viktig med en form for spisskompetanse innen vold og overgrep, i form av etterutdanning eller kurs. For dette er med på å skape en felles forståelse av forståelsene» (informant 2).

Informantene knyttet også teoretisk kunnskap om opplevelsen av å være trygg i saker som omhandlet overgrep.

«Det vil alltid gagne å ha metoder å jobbe ut ifra, ikke sant, som vi for eksempel ... har man et grunnlag å gå ut fra, så blir man sikrere i arbeidet som man gjør» (informant 3).

«.. det handler om å bli tryggere sant, og jeg vet at flere tok videreutdanning i seksuelle overgrep og vold, bare for å ha mer kjøtt på beinet» (informant 1).

Informantene sier også noe om at ulike teoretiske arbeidsmetoder er med på å lage en forståelse av hvordan man bør jobbe med saker som omhandler seksuelt overgrep, og generelt i arbeid med barn og familier. En informant var også opptatt av at den teoretiske kunnskapen ga egenskaper til personen som hadde tatt utdanningen, da det tydet på at personen var interessert i arbeidet som gjøres.

«.. når man ansetter eller jobber i alvorlige saker, så handler det jo om kompetanse. Spesielt da, kanskje utdanning og kurs.. for det sier noe om personen bak utdanningen og, om de er interessert i arbeidet de gjør» (informant 2).

Alle er også opptatt av at den teoretiske kunnskapen gir oss nye forståelsesrammer, som gjør at vi ser og forstår elementer vi nødvendigvis ikke hadde fått med oss uten.

«Den kunnskapen, teorien, den må du jo ha i bunn ikke sant. Hvis en ansatt, uavhengig av grunnutdanning, har vært på et kurs om bitemerker.. Så kjenner de igjen bitemerker, når det først skjer- en som kanskje aldri hadde sett bitemerker før kurset ikke sant, og forstått at «dette er avtrykk av tenner»» (informant 1).

Oppsummert tolkes utsagnene til informantene som at den teoretiske kunnskapen ikke bare er viktig for å vite mer om arbeidet man skal gjøre, men at kunnskapen gir nye forståelsesrammer og grunn til meningsdannelse. Altså at man forstår nye konsepter, som man nødvendigvis ikke hadde lagt merke til eller forstått tidligere. I tillegg tolkes det også som at valg av utdanning forteller noe om personen i rollen som veileder, i form av interesse, og at dette igjen har en betydning for hvordan type veileder du er og om du er pålitelig for klienten.

Erfaringsbasert kunnskap

I gjennomgangen av materialet, så jeg at alle informantene koblet «kompetanse» direkte opp mot arbeidserfaring og livserfaring, og vektla dette mer enn den teoretiske kunnskapen.

«altså min kompetanse begynte allerede i 2001, ikke sant, for jeg jobbet som psykolog i fengselet. Avdelingsleder i ATV. Alternativ til Vold. Jobbet masse med vold i familier og.. konkret med overgripere ...» (informant 2).

«... Hvor god kompetanse har man på det? Det synes jeg er et vanskelig spørsmål. Det er jo litt forskjellig ... jeg har erfaring fra barneverntjenesten med familier i anmeldelsesprosessen, etter anmeldelse, under etterforskning, og liksom incestsaker, type utvidet familie, bonussted, nye partnere og besteforeldre.. Så det er jo veldig annerledes enn det jeg gjør nå, for nå kommer det enten som et traume som blir presentert som skal på en måte behandles ...» (informant 4).

Samtidig opplevdes det også som at det lå en forventning til at man bør ha mest erfaringsbasert kompetanse for å kunne jobbe med saker som omhandlet seksuelt overgrep, og at man var bedre på å jobbe med tema jo lengre man hadde jobbet i feltet.

«... Min kollega har jo jobbet som familieveileder i barnevernet i 20 år, med tyngde i vold og overgrep som tema ... så så man er jo og bør jo være kompetent i tema for å kunne jobbe med det- noe jeg vil si vi er ...» (informant 2).

En informant var mest opptatt av egen livserfaring og knyttet dette på sin kompetanse, men reflekterte også rundt utfordringene man møtte i møte med seksuelle overgrep når hen hadde opplevd dette selv.

«... det er jo noe jeg personlig har opplevd i oppveksten, så en personlig utfordring for meg da. Og det kan jo være relevant i forhold.. for mange tror jeg, som jobber innenfor det de gjør sånn fordi.. ja, som mange av kollegene sier, så velger man dette yrke av en grunn. Så enten har man erfart det eller indirekte erfart de på en eller annen måtet» (informant 3).

Det fremstod for meg at historiene man erfarer gjennom arbeidserfaring og oppvekst, ble vektlagt mer og var mer aktuelt i det praktiske arbeidet med familiene, fremfor det teoretiske, selv om det teoretiske sa noe om påliteligheten til veileder.

Innenfor erfaringsbasert kunnskap, nevnte alle informantene begrepet «mengdetrening». To av informantene uttrykte viktigheten av mengdetrening. Da dette var grunnlaget for å kunne få erfaringsbasert kunnskap i arbeidet.

«Jeg fikk jo etter hvert kompetanse, utenom utdanningen, på grunn av mengdetrening. Jeg har en stor tro på at mengdetrening gjør at du blir bedre. At jeg lærer fra den ene

saken, som gjør at jeg må gjøre litt små justeringer i arbeidet mitt, også blir jeg litt tryggere inn i neste» (informant 1).

«.. de som kan dette og har mengdetrening.. Det med mengdetrening, egentlig, er enormt viktig i slike saker. For da trener man på å se bredden i slike saker, samtidig som man kan gjenkjenne små subtile tegn som kommer frem og tilbake i samtalen» (informant 2).

Selv om «mengdetrening» ble vektlagt, var informantene tydelig på at mengdetrening var noe annet enn «magefølelse».

«.. magesfølelsen blir trigget av noe, og da er det en atferd eller noe som blir sagt eller gjort som aktiverer magesfølelsen. Da trekker jeg meg tilbake og reflekterer over konteksten, danner hypoteser og utforsker hva dette kan handle om, før jeg går inn i arbeidet med familien igjen. Det er forskjellen tenker jeg, mengdetrening gjør at du legger merke til egne reaksjoner og magesfølelsen blir bare et tegn på deg selv fremfor en bekreftelse på at noe faktisk skjer» (informant 3).

«... har man ikke mengdetrening så kan man famle, eller man famler uansett i starten, og da antar man muligens ikke sant.. agere på magesfølelse, for mengdetrening gjør deg tryggere ...» (informant 1).

Det fremstod som at mengdetrening ikke bare gjorde at man ble tryggere i arbeidet man gjorde, men også at man ble med bevisst sine egne reaksjoner i møte med tema. Flere av informantene begrunnet med at man var nødt til å erfare det å «treffe feil» i veiledningen, for å bli bedre kjent med hvordan man kan manøvrere seg i samtalen.

Oppsummert tolket jeg erfaringsbasert kunnskap som at det ikke bare holder med teoretisk kunnskap gjennom utdanning og relevante kurs, men at man var nødt til å ha mengdetrening i arbeidet med seksuelle overgrep for å få nok erfaring, til å kunne vite hvordan man skal møte utfordringen hos barnet. Videre sier funnene noe om at en erfaren veileder, også vil kunne reflektere over egne forståelser i møte med arbeidet.

Refleksjon over egen forståelse

I utsagnene til informantene kommer det frem at arbeide med tema seksuelle overgrep mot barn, ikke bare handler om klienten, men også hvilken forståelse veileder har med inn i

samtalen, om tema. Alle informantene vektlegger veileders egen forståelse, og belyser dette på ulike måter.

En informant trekker frem egen forståelse i kontekst av at man bør ha et avklart forhold til egen seksualitet og ulike scenarioer knyttet til overgrep. Dette for at veileders egne følelser og reaksjoner ikke skal komme i veien for samtalen, eller overføre egne følelser til den som forteller.

«... så tror jeg at det aller aller viktigste er at man har et avklart forhold med seg selv når det gjelder seksualitet, det å snakke om seksualitet, ikke minst forholde seg til en som har begått seksuelt overgrep. For når man snakker med familien eller barna, så.. de kan ikke oppleve at vi blir overveldet av historien deres, for da begrenser de dem, for da tror de at vi ikke tåler det ...» (informant 1).

«... mange kan si «ja, dette er sikkert vanskelig for deg å snakke om» på grunn av sin egen forståelse av temaet ikke sant.. da legger du plutselig ord i munnen på barnet. Da lukker man samtaler, ikke sant. Utforsk, utforsk, utforsk!» (informant 1)

Samtidig sier informantene noe om viktigheten av å forstå hele spekteret på hvordan barn kan oppleve et overgrep, hvis man skal kunne klare å hjelpe barnet og familien.

«... mange tenker jo at barn som har blitt utsatt for overgrep har det helt forferdelig og har et stort lidelsesuttrykk. Og det er jo ikke sant. For det er mange barn som ikke vet eller forstår at det som skjer er galt. Noen kan oppleve det som godt og oppsøke det selv, og andre kan bli lokket inn i situasjoner og se på det som en belønning. Så det er snakk om å være åpen for hele spekteret og ikke begrense seg til en forståelse av det.. (informant 2).

«... jeg måtte jobbe med å ta opp vonde ting, ut fra egne forståelsesrammer. Så for meg ble det viktigste å jobbe med meg selv, slik at jeg turte å ta opp disse vonde temaene» (informant 3).

Helhetlig snakker alle informantene om at veileder hele veien bør reflektere over egen forståelse av seksuelle overgrep og seksualitet for å kunne være til hjelp, bidra til gode samtaler, samt ivareta den man skal hjelpe. Det kan tolkes som at arbeid med temaet innebærer at veileders personlige seksualitet bør være avklart, samt veileders tanker rundt

barns seksualitet og at barn også har et seksualliv er elementer som er viktig å reflektere rundt. Dette for å kunne se hele spekteret, og ikke låse seg til én oppfatning av hvordan barn vil oppleve et seksuelt overgrep.

Oppsummering

Under det første hovedtema «*Hvilke faglige og personlige egenskaper vektlegger veileder i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*», er grupperingene «*kunnskap om barnevernets prosess*», «*teoretisk grunnlag*», «*erfaringsbasert grunnlag*» og «*refleksjoner over egen forforståelse*».

Informantene deler sin erfaring om at det i arbeidet med seksuelt overgrep, i barnevernkontekst, er vesentlig å kjenne til barnevernets prosess og prosedyrer. Dette for å vite når man bør koble på andre instanser som politi og BUP. I den forbindelse trekker også informantene frem utfordringen med å ha en dobbeltrolle, hvor man skal la barnet og familien snakke fritt, samtidig som man skal kontrollere, avdekke og begrense det som blir sagt når overgrepet først er bekreftet. Informantene deler sin opplevelse av å måtte ha med seg et forbehold inn i terapirommet, grunnet sin dobbeltrolle som kontrollør og veileder, grunnet konteksten de jobber i og alvorlighetsgraden av utfordringen de jobber med.

Under grupperingen «teoretisk grunnlag», begrunner informantene ulikt hvorfor de tenker at teoretisk kompetanse i arbeidet er en nødvendig egenskap for å jobbe med seksuelle overgrep. Informantene deler erfaringer om at de teoretiske kunnskapene veileder sitter med, også sier noe om påliteligheten til arbeidet veileder gjør. Det teoretiske grunnlaget blir også nevnt i opplevelsen av å være trygg i arbeidet og vurderingene man tar. Samtidig blir også det teoretiske grunnlaget nevnt fordi det gir veileder nye forståelsesrammer, som er med på å bevisstgjøre veileder over hendelser og situasjoner som man f.eks. ikke hadde lagt merke til tidligere.

I grupperingen «erfaringsbasert grunnlag», knyttet de fleste informantene erfaring direkte opp mot begrepet «kompetanse». I den forbindelse sa alle informantene at man som veileder i saker som omhandler seksuelle overgrep, bør ha lang erfaring og dermed god kompetanse innen arbeidet. Det var varierende om informantene knyttet erfaring opp mot livserfaring eller arbeidserfaring. Likevel nevnte alle informantene at langvarig mengdetrening i saker som omhandlet seksuelle overgrep, var nødvendig for å få godt nok erfaringsbasert grunnlag for

videre arbeid. Mengdetrening ble opplevd som systematisk erfaring fått gjennom prøving og feiling, mens magefølelse ble beskrevet som noe vagt som mente at veileder bør utforske mer. Informantene deler sin opplevelse av at mengdetrening og lang erfaring er med på å gi bredere og dypere forståelsesrammer i arbeidet med seksuelle overgrep, og ser situasjoner på en annen måte enn f.eks. nyutdannede.

I grupperingen «refleksjon over egen forståelse» trekker informantene frem det å kunne se hele spekteret og erkjenne at barn f.eks. har et seksualliv og også kan oppleve overgrepet som noe positivt. I den sammenheng sies det også at man som veileder bør ha et avklart forholdt til nettopp tanker som denne, inkludert eget seksualliv, for at man skal klare å være en hjelper i samtalen med barna eller familien. Dette for å kunne se og være åpen for hele spekteret, fremfor å låse seg til en forståelse og oppfatning av hvordan et overgrep vil være for barnet man snakker med. I refleksjonene til informantene er det varierende hvorvidt de bruker personlige erfaringer eller arbeidserfaringer, men begge deler blir nevnt som noe som bør reflekteres over før man snakker om tema «seksuelle overgrep» i veiledning.

Funnene under dette hovedtema kan tolkes som at det er nødvendig for veileder å ha lang erfaring, med mye mengdetrening innen arbeid med seksuelle overgrep, for å kunne stå i dilemmaene og utfordringene som kan dukke opp i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn. Samtidig kan det også tolkes at veileder bør ha teoretisk spisskompetanse innen arbeid med overgrep, og godt kjennskap til prosessene og prosedyrene i barneverntjenesten. Likevel fremstår det som at det vil være dilemmaer som dukker opp, som f.eks. dilemmaer knyttet til dobbeltrollen i barnevernkontekst og dilemmaer knyttet til forståelsen av egen seksualitet, samt barns seksualitet.

5.2 Hovedtema 2: *Hvilke tilnærminger brukes bevisst og ubevisst i arbeid med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?*

Dette hovedtemaet handler om hva informantene erfarer at fungerer i veiledningsarbeidet, når temaet omhandler seksuelle overgrep eller mistanke om seksuelle overgrep. Alt fra hvilke elementer som er viktig for å komme i posisjon til å ta opp temaet, til hvordan man kan ivareta prosessene som skjer utenfor rommet.

Våge å bruke familiens og barnets eget språk

Alle informantene, både de med og uten videreutdanning i systemisk familiebehandling, kommer med utsagn om at språket veileder bruker, bør være det samme som barnet/familien bruker.

«Det er lurt å tenke på, når man jobber med denne type saker er hvilke fallgruver kan man gå i. ... at man ikke klarer å bruke barnets ord som gjør at man omformulerer. Å ja pikken, da må du bruke pikken likevel. Ikke si ja penisen eller genitale, du må ikke omskrive det de sier. Og derfor tenker jeg at du må være komfortabel å snakke om det» (informant 1).

«... man må tørre å være konkret, også i utforskningen, «jeg var kjempefull og de hoppet på meg, 2-3 stykker». Okey, var det penetrering? Var det en eller alle sammen? Det opplever jeg at vi må tørre, for å vi kan ikke drive og lure, og anta. Og ordene, vi må kunne bruke ordene tiss, rumpe og knulling holdt jeg på å si ...» (informant 4).

I sammenheng med å bruke barnets eget språk i samtalen, trekkes også utfordringen om at det kan vekke ubehagelige følelser hos veileder.

«sier barnet «så sprutet pappa noe hvitt i munnen min», så må man tåle det og si «sprute noe hvitt, hva annet kjente du?», selv om det vekker ubehag i deg» (informant 2).

Det å bruke barnets og familiens eget språk blir vektlagt, samtidig som man også reflekterer rundt hvordan dette kan kjennes for veileder. Dette kan tolkes som at det skjer en utveksling mellom klient og veileder, hvor det klienten sier, utfordrer veileder og veileders indre liv. Basert på hvilken forståelse veileder har av temaet. Samtidig sier dette noe om at veileders følelser bør være avklart på forhånd, for å ikke være synlig/ påvirke barnet og familien. Dette kan tolkes som at veileder bør reflektere over egne tanker knyttet til vanskelige samtaler, samtidig som man bør jobbe med å legge vekk egne reaksjoner og følelser i arbeidet med overgrep som tema.

Åpenhet ved å være nysgjerrig

Informantene sier alle at man bør utforske det som blir sagt eller det som skjer inne i terapirommet. Alle informantene tydeliggjør at det er nødvendig å utforske sammen med barnet, og nevner blant annet det å stille riktige spørsmål.

«Jeg tenker det er enormt viktig med frie fortellinger og åpne spørsmål, man kan godt sette et tema litt i forhold til «i dag skal vi snakke om den ...», men at en bør fra da la det være fritt» (informant 2).

«... målet er ikke å stille masse spørsmål, men få dem i fri fortelling» (informant 1).

I utforskningen vektlegges det at veileder ikke er ekspert, men at barnet eller familien er de som eier og har kjennskap til historien.

«.. det handler jo om å spørre, hva mener de og hvordan opplevde de det? Det er jo de som vet best, og vår rolle er hovedsakelig å lytte». (informant 3).

«.. det å stille spørsmål, det handler jo om å åpne for fortelling, sant? Så da må man det, stille åpne spørsmål og ikke ledende.. (informant 1).

Det nevnes også at man som veileder ikke bare bør stoppe ved en forklaring eller uttalelse, men være nysgjerrig og spørre om hva barnet eller familien legger bak uttalelsen, ikke minst spørre direkte hvis man får noen tanker om at det som blir fortalt kan omhandle et overgrep.

«... hvis de kommer med noen uttalelser så. «hvorfor sier du det?» at man utforsker det som ligger bak. For hvis jeg skulle sagt noe, så hadde det vært trygt å hvis noen hadde spurt meg direkte og konkret, men har du opplevd det? For da får man en mulighet hvis man ønsker å ta den» (informant 3).

Samtidig sier også den ene informanten noe om at nysgjerrigheten hos veileder/ terapeut også kan skade barnet.

«.. også kan man komme i en samtale med en som har begått seksuelt overgrep, for eksempel. Så er det til en viss grad viktig å få frem historier for videre hjelp, men så kan man bli ukritisk.. må de fortelle alt, eller handler det om vår egen nysgjerrighet i møte med tema? For det også er et overgrep. Overgrep fra vår side, når vår egen nysgjerrighet tar over og får de til å fortelle noe de ikke var klar til å fortelle om i utgangspunktet» (informant 1).

Oppsummert kommer det frem i analysen av utsagnene at det å stille åpne spørsmål og være nysgjerrig, er en viktig del av å utforske seksualitet og seksuelle overgrep i samtale med barn, for å kunne tilby hjelp. Funnene kan tolkes som at veileders rolle ikke er å være ekspert, men heller utforske sammen med barnet og skape rom for samtale om vanskelige tema. Hvis det dukker opp noen uttalelser, så sier informantene at man bør utforske bakgrunnen for uttalelsen og ikke anta at man forstår det som blir sagt. Det etiske blir også nevnt, i forholdt til å avklare om man som veileder spør av eget behov eller for å hjelpe barnet/familien med å utforske. Her problematiseres det at veileder bør ha et avklart forhold på hvorfor man utforsker og ønsker at det blir fortalt mer, slik at man ikke kommer i en posisjon hvor man får barnet/familien til å fortelle noe de egentlig ikke er klare for å fortelle. Da dette igjen kan tolkes som et overgrep fra veileder.

Arbeide ut fra hypoteser

Når informantene forteller om hvordan rammene er for arbeidsmetoden, nevner tre av fire informanter å jobbe ut fra hypoteser.

«.. det jeg legger i systematisk jobbing i veiledning.. det er jo. Vi har veiledning, også får vi informasjon fra veiledningen som vi har med ut å jobbe med, så enkelt som å lage et tankekart. Så ser vi må mønstre og barrierer som står i veien for målet vi jobber mot, og fokuserer på det. Så danner vi nye planer og tar det med inn i veiledningen igjen. Man jobber ut fra hypoteser».. (informant 3).

«.. så kan man danne en hypotese om at «Okey, dette kan kanskje bety dette» også bruker man det til å utforske igjen, neste gang» (informant 1).

I forbindelse med tema hypoteser, dukket det også opp et tema som omhandlet det å ikke lukke hypotesene for tidlig.

«.. Det jeg er litt opptatt av, det er å holde hypotesene åpne. Er det faktisk et overgrep? Eller er dette noe annet? Så det er noe med å ikke lukke hypotesene for tidlig» (informant 2).

«Det å ikke låse seg til en hypotese eller forkaste en hypotese for fort, det handler jo om at en sak kan gå begge veier. Vi hadde for lenge siden et barn som sa at pappa teipa meg, så ble det blåst opp til noe stort også viste det seg at barnet mente at far tok

på plaster. Eller en annen sak hvor barnet har forsøkt å si ifra flere ganger, men ikke bli trodd eller hørt» (informant 2).

Oppsummert sier informantene noe om at arbeidshypoteser er et viktig verktøy i arbeidet med seksuelle overgrep. I den forstand at man alltid skal være åpen for at temaet kan omhandle noe annet, men også at det som blir fortalt også kan omhandle et mulig overgrep. Den ene informanten var opptatt av at man ikke skulle forhaste seg, og jobbe seg gjennom så mange hypoteser som mulig hvor seksuelle overgrep også kunne være et av mulige forklaringer til det som ble sagt eller manifesterte seg hos barnet. Dette kan tolkes som at man alltid skal ha flere mulige årsaker og forklaringer for det som blir sagt, og at man ikke bør bestemme seg for raskt om at tematikken omhandler overgrep eller ikke.

Definere normalitet

I analysen kom frem det flere av informantene var opptatt av normalitet, fra ulike perspektiver. I samme kontekst nevner de også at det er nødvendig å innføre normalitet hos familiene som veiledes, samtidig som man også bør ha kunnskap om hva som er normalt/adekvat atferd eller utsagn hos barn i ulike aldre.

En informant var opptatt av normal begrepet knyttet til hvordan man kan forstå symptombylde hos barnet:

«de som er utsatt for overgrep, viser jo og har samme symptombylde som sammenfaller med mye forskjellig annet som har skjedd i livet. Ikke sant, så ja man kan ha en smørbrødsliste over symptomer eller gråsoner som kan være og ikke? Felles for alt er jo at det er noe som skiller seg ut av vår normalforståelse av barnet» (informant 2).

To informanter brukte normalitet som begrep for å trekke frem utforskningen som er en del av utviklingen til barnet:

«.. Vi er nødt til å normalisere at det er helt vanlig at gutter og jenter i en viss alder utforsker hverandre, men spørsmålet er jo hva en gjør når noen sier nei eller om det gjelder utforskning med en voksen» (informant 1).

«Hva som er normalt i seg selv er jo avhengig av alder og kontekst, for hva som er normalt hos en 8 åring er ikke normalt hos en 14 åring, også er det jo hva som er forventet av dem i de aldre de er i» (informant 3).

I veiledningskontekst, sier informant 3 om det å innføre normalitet i familien eller i arbeidet med barnet:

«Ofte blir overgrepet det eneste familien snakker om, og da må vi tilbake til normalitet. Hva er normalitet her? For det var noe de ikke hadde opplevd på lenge. Det handler jo om alt fra grenser for jenta, hva kan du gjøre og ikke gjøre? Snakke om normale temaer hjemme, ikke sant. Man må begynne der, ikke konstant spørre hvorfor du gjør som du gjør, og heller veilede på rett og slett være normal og familie, se tv sammen og ja.» (informant 3).

«.. også inn under prinsippet der du jobber med normalitet.. hva er forventet av ei jente i denne alderen, jo være med venner, være på skolen, holde tidene. Da er det det man må jobbe med.» (informant 3).

Utsagnene sier noe om forståelsen veileder bør ha om hva som er normalt/adekvat hos barnet eller familien, samtidig som at man også i arbeidet med familien bør jobbe med å gjeninnføre normalitet. Dette kan tolkes som at familiene har behov for å finne veien tilbake til hvordan man skal være barn/ungdom/familie, og få hjelp til å manøvrere seg gjennom krisen. Krisen som i dette tilfellet vil være overgrepet.

Eksternalisering

I forbindelse med veiledningsarbeidet, var det flere temaer som dukket opp. Et av disse var eksternalisering. Informantene som hadde terapeutisk bakgrunn forklarte dette med bruk av begrep, mens informantene uten terapeutisk bakgrunn brukte forklaringer for å fortelle om samme prosess, uten bruk av begrepet.

«litt av det jeg gjorde med mor, eller. Det var jo litt narrativ terapi, hvis jeg skal bli konkret, for det å omskrive historien hun var i ferd med å skrive ble viktig. Om seg selv, og det at hun enabled overgriperen med å ha sex med datteren, ble liksom «henne». Så det å eksternalisere og liksom, skifte fokuset. Det var jo hun som tok initiativet, og avdekket det hele, og gikk til politiet, hun var helten» (informant 4).

«Det handlet om å ta vekk problemet fra familien, og snakke sammen om det som var viktig for dem. Ikke all oppmerksomheten overgrepet hadde tatt vekk fra familien» (informant 3).

«Det er viktig å tenke at det er noe som har skjedd, og at barnet eller familien ikke bare er overgrepet. Så det å hjelpe de inn i riktige instanser, og ivareta dem og hjelpe dem med å huske hvem de er midt opp i det hele er også vesentlig» (informant 1).

«mange kan jo tenke at de selv er årsaken til at overgrepet fant sted, ikke sant, ved noe de gjorde eller noe som ble sagt og da er det noe om å isolere overgrepet og distansere dem fra det. Så få dem til å se at det ikke handler om dem eller det de gjorde den dagen ...» (informant 4).

Det kan tolkes som at alle informantene, til en viss grad, er opptatt av å skille overgrepet fra barnet/familien, slik at overgrepet i seg selv ikke blir en del av deres egenskaper, men heller noe konkret og isolert som har skjedd dem. Alle informantene nevner viktigheten av å distansere problemet fra personen, slik at man lettere kan bearbeide det som har hendt. Jeg velger å tolke dette som at informantenes erfaring, sier noe om «overgrepet» som et problem, påvirker både barnet og systemene barnet er en del av. Arbeidet med å adskille barnet fra overgrepet, er dermed også et arbeid med hele systemet.

Oppsummering

Under hovedtema «Hvilke tilnærminger brukes bevisst og ubevisst i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten?» kommer det frem ulike metoder informantene opplever fungerer i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn. Informantene vektlegger av å bruke barnets og familiens eget språk, selv om det kan være utfordrende for veileder. Dette fordi språket barnet eller familien bruker for å beskrive seksuelle overgrep kan vekke ubehagelige følelser hos veileder. I den forbindelse nevnes det også at veileder bør være klar over egne reaksjoner og emosjoner i møte med tematikken, før man begynner veiledning, for å unngå å gjøre skade eller lukke samtalen.

I grupperingen «åpenhet ved å være nysgjerrig», vektlegger informantene at veileder bør være nysgjerrig og stille spørsmål, for å få i gang fri fortelling. Her vektlegges det at barnet og familien er eksperter på egne historier. Samtidig trekkes det frem et dilemma, hvor veileder

bør overveie hvorfor man er nysgjerrig og avklare om man er nysgjerrig grunnet eget behov eller for å hjelpe barnet, da feil agenda kan skade og traumatisere barnet.

Under «arbeide ut fra hypoteser» vektlegger informantene at man ikke bør lukke hypoteser for tidlig, og at man heller ikke skal arbeide kun ut fra en mulig hypotese. Enkelte informanter delte sin erfaring av å ha flere mulige hypoteser og forklaringer, da et seksuelt overgrep kan manifestere seg på ulike måter og ligne mange andre utfordringer som barnet opplever.

I grupperingen «definere normalitet» bruker informantene ordet normalitet ulikt. Enkelte informanten vektlegger viktigheten av å innføre normalitet i livet til barnet og familien, da overgrepet kan påvirke samhandlingsmønstre og relasjonene til den utsatte. Samtidig blir begrepet brukt for å beskrive at veileder bør hjelpe barnet og familien til å vite hva som er normalt og aldersadekvat for barnet man jobber med.

I grupperingen «eksternalisering» forteller informantene om viktigheten av å jobbe for at man skal skille krisen/overgrepet/problemet fra barnet og familien. Ved å distansere problemet fra barnet og familien, mener informantene at man lettere kan bearbeide de vonde opplevelsene.

Informantene som hadde kjennskap til familieterapi og systemisk familiebehandling brukte i dette hovedtema, begreper og beskrivelser fra ulike tilnærminger i familieterapi. Samtidig beskrev informantene som ikke hadde familieterapeutisk bakgrunn og kunnskap om systemisk familiebehandling, de samme elementene ut fra erfaring.

5.3 Hovedtema 3: *Hvordan påvirkes veileder av arbeidet som gjøres i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn?*

Alle informantene har jobbet med seksualitet hos barn og unge, og seksuelle overgrep over lengre tid. Et hovedtema som alle er opptatt av i intervjuene er at seksuelle overgrep mot barn er et utfordrende tema å jobbe med. Alle trekker dermed frem nødvendigheten av å ha et personlig rom for å kunne drøfte, få veiledning og støtte. Kollegaveiledning og kollegastøtte nevnes også for å kunne lære av hverandre og ikke stå alene om sakene, slik at man får gitt best mulig hjelp til barna og familiene man er i kontakt med.

Kollegaveiledning og kollegastøtte

Informantene brukte kollegaveiledning forskjellig. En informant brukte det til veiledning om egen livserfaring:

«for min del var det jo å få veiledning knyttet til at jeg personlig ble utsatt for overgrep når jeg var ung. for det jeg var mest redd for, det var at det skulle lyse i øynene mine, at det er noe jeg kan relatere meg til. Så ble jeg trygget på av min veileder om at det ikke kom til å skje ...» (informant 3).

«for meg har det handlet mest om personlig veiledning, på hvordan arbeidet påvirker meg personlig. Det tror jeg kan ivareta folk slik at de blir stående lengre i saker, at det er hensiktsmessig å ha fokus på dette ...» (informant 3).

Kollegaveiledning ble også nevnt i kontekst av å få mer kompetanse i sakene man jobbet i:

«.. det å drøfte i team, eller som oss i volds-risiko team eller i utredningsteam, bare det gjør at vi får masse kompetanse og erfaringsutveksling som kan hjelpe med å løfte blikket i saken» (informant 1).

«Så skal du ha en vanskelig samtale, så planlegger vi det sammen med fagstøtte eller teamet, så blir det en læringsutveksling i tillegg til støtte» (informant 1).

«.. vi jobber jo for at det alltid skal være to i slike saker, for det handler om alvorligheten og kunne ha riktig blikk, holde fokus og være til hjelp.» (informant 2).

En informant snakket om kollega i en kontekst av terapeutens personlige refleksjoner:

« .. når det kommer til dette så tenker jeg at man bør gå et par runder med seg selv, og kanskje med kolleger, til og med hjemme, for hva gjør jeg egentlig på jobb? Hva gjør dette med meg som menneske? Hva vekker dette i meg? Hvordan møter jeg dette med de unge? (informant 4).

Under dette tema, dukket det også opp et annet tema som omhandlet hvor lenge det er realistisk at en veileder kan jobbe med overgrep mot barn. Den ene informanten var tydelig på at det var urealistisk at man skulle jobbe med et så tungt tema, over lengre tid, da det ville påvirke veileders private liv i så stor grad at det ville være ødeleggende for veileders liv.

«... Det å jobbe i lengre tid med dette er jo et kjempe problem. Hvis man skal satse på dette så bør man satse ordentlig. Det å tenke at en nyutdanna skal ta en 30 poengs videreutdanning og jobbe med dette i over 20 år, er helt utopisk, tenker jeg ... Hvis man skal jobbe med dette, så skal disse menneske være så ekstremt høyt verdsatt i

samfunnet. Både med store og små team til veiledning, støtte og oppfølging, containing, tilbud om parterapi.. alt altså. Og det MÅ være seniorstillinger på høyt nivå, og ekstremt lukrativt» (informant 4).

Oppsummering

I dette hovedtema «Hvordan påvirkes veileder av arbeidet som gjøres i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn?», er grupperingen «kollegaveiledning og kollegastøtte». Her beskriver informantene deres opplevelse av det som behøves for å ivareta hjelperen i arbeidet med seksuelle overgrep, da veileder blir påvirket av arbeidet. I den forbindelse nevnes kollegaveiledning, både i sammenheng med veiledning og refleksjon knyttet til personlig liv, men også erfaringene man gjør seg i arbeidet. Kollegaveiledning ble også nevnt i sammenheng med erfaringsdeling, og at denne type veiledning også var med på å øke kompetansen til veileder. Informantene trakk frem erfaring av å være to i saker, da man kunne avlaste hverandre, reflektere og være mer påkoblet barnet og familien.

Utsagnene til informantene kan tolkes som at det er utfordrende å jobbe med seksuelle overgrep mot barn, i en barnevernkontekst. Både grunnet personlige livserfaringer, men også belastningen av samtalene. I den forbindelse uttrykte også en informant at hun ikke hadde tro på at man kunne jobbe med seksuelle overgrep over tid, spesielt ikke nyutdannede.

6. Diskusjon

Jeg vil i denne delen sammenligne og diskutere funnene fra prosjektet, opp mot tidligere forskning og teori.

6.1 Informantenes opplevelse VS. tidligere forskning

I litteratursøket og gjennomgang av relevante artikler, kommer det frem flere interessante resultater. Resultatene bekrefter det informantene opplever, samtidig som at litteraturen også belyser perspektiver av tema som informantene ikke har tatt høyde for.

6.1.1 Individuell- og familiebehandling

I forbindelse med normalitetstema fortalte informantene om foreldrene som blant annet kjente på skam og skyld, for at de ikke klarte å beskytte barnet sitt mot overgriperen, og dermed endret oppdragerstilen til å bli svært konsekvent eller svært sensitiv i samhandling med barnet. Dette viser at familiesystemet til barnet blir påvirket av overgrepet, og ikke bare barnet som har blitt utsatt for traume. I følge (Furniss et al, 1984 s.865-870), viser den kliniske praksisen at individualbehandling av pasienten ikke er nok, når det kommer til langvarig endring eller avdekking av et mulig overgrep. Det viser til at seksuelle overgrep mot barn ikke bare gir negative forstyrrelser knyttet til psykosomatisk utvikling og atferd, men også alvorlige skader knytte til barnets relasjonskompetanse. Videre viser studien til at seksuelt overgrep mot barn, både når utøver er en del av familien og ikke, påvirker hele familiesystemet (Furniss et al, 1984 s.867). Dette samsvarer med informantenes opplevelse av å jobbe med overgrepssaker i barneverntjenesten. Informantene var opptatt av å jobbe med familien og innføre «normalitet» gjennom veiledning.

Funnene viser også at veilederne nevner familiearbeid i forbindelse med eksternalisering av problemet. I den forbindelse blir det nevnt at man måtte ta vekk problemet fra familien, slik at problemet (som i dette tilfellet er overgrepet) ikke skal ta vekk all oppmerksomheten fra familien, relasjonene i familien og barnet. I følge, Furniss et al (1984, s. 868) kan foreldrene se på barnet som et offer eller at overgrepet har ødelagt barnet, noe som igjen gjør at samspillet innad i familien kommer i et dysfunksjonelt mønster som definerer barnet som overgrepet. Altså at barnet får egenskapen «overgrepet» fremfor å være utsatt for overgrep. Det fremstår som at det er en sammenheng mellom informantenes fokus på eksternalisering, og arbeidet for å distansere overgrepet fra familien, da overgrepet som problem kan være med

på å danne og opprettholde negative samspillsmønstre i familien. Samtidig trekker også informantene frem at overgrep mot barn, kan ha samme uttrykk som andre utfordringer, og at man dermed ikke bør låse seg til eller lukke hypoteser for tidlig. Dette kan tyde på at informantene har kunnskap om traumer hos barn, og dens symptomer/ uttrykk, uten at de aktivt gjennomfører behandling i barnevernkontekst.

Da barneverntjenesten kartlegger, avdekker og avhjelper utfordringer med ulike hjelpetiltak, gjennomfører ikke barneverntjenesten behandling. Det fremkommer i funnene at veiledere i barneverntjenesten løpende vurderer behovet for påkobling av barnet til Barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Slik at barnet får behandling for de komplekse traumene et overgrep kan resultere i, i tillegg til veiledning og systemisk familiebehandling av systemet barnet er en del av. Forskningen viser at arbeidet med barna i systemene de faktisk tilhører, som f.eks. barnets nettverk, er effektivt i det lange løp, kontra å behandle barnet i en institusjon (Lorås & Ness, 2019 s.21). Det kan derfor tenkes at den ene fremgangsmåten ikke utelukker den andre, og at en kombinasjon av både individualbehandling og systemisk familiebehandling vil være ideelt i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn.

I følge Wigglesworth et al (1996, s.373), har ulike studier og prosjekter som omhandler tverretattlig samarbeid mellom behandlingsinstitusjonen, barneverntjenesten og råd og veiledningstjenesten i andre deler av verden, vist seg å gi tilstrekkelig og helhetlig hjelp og varig positiv endring hos barnet som opplever overgrep. Dette vises også i Norge gjennom arbeidet til TVERS, hvor tre behandlingsinstitusjoner i vest- Agder jobber med familier hvor barnet har blitt utsatt for seksuelt overgrep, og barneverntjenesten henviser og tar del i koordineringen og arbeidet (Søftestad et al., 2006, s.277).

6.1.2 Normativ tilnærming og familierapi i samme barnevernkontekst

Utsagnene fra informantene og funnene fra tidligere forskning viser at arbeid med seksuelle overgrep i barneverntjenesten, er utfordrende (Furniss et al, 1984 s.865-870, Wigglesworth et al, 1996, s.373). For det første sier informantene at de opplever å ha en dobbelt rolle når de jobber i barneverntjenesten. Da barneverntjenesten er en institusjon som er regulert av lover, forventninger, regler, vurderinger og tidsfrister, har man som ansatt i barneverntjenesten en plikt om å oppfylle disse kriteriene (Søftestad et al, 2006, s.283). Informantene forteller om utfordringen med å jobbe endringsrettet, i denne konteksten, nettopp grunnet alle kriteriene som må fylles. Dette kan si noe om at informantene opplever at det er utfordrende å jobbe

med systemisk familiebehandling, i barneverntjenesten som kan anses som en normativ praksis (Søftestad et al, 2006, s.277-292). Samtidig sier informantene at det å jobbe med seksuelle overgrep mot barn, i denne konteksten, blir enda mer utfordrende, da de ulike forventningene gjør at veileder er nødt til å ta løpende vurderinger knyttet til det som f.eks. kommer frem i samtalen. For eksempel sier både forskning og informantene at man på den ene siden skal jobbe for å trygge og få barnet eller familien i fri fortelling (Søftestad et al, 2006, s.277-292). På den andre siden skal man begrense samtalen og passe på at barna ikke snakker seg «ferdig» før f.eks. et tilrettelagt avhør hos barnehuset, hvis det blir bekreftet overgrep.

Forskningen belyser også en utfordring som er sannsynlig i barneverntjenesten som kontekst, noe informantene mine ikke nevner. Ifølge Søftestad et al (2006, s.277-292), er et av utfordringene i endringsarbeidet i barneverntjenesten, at familien eller barnet gjør motstand for videre arbeid. Familiene, i møte med barneverntjenesten, kan oppleve at de er nødt til å takke ja til råd og veiledning, selv om de egentlig ikke ønsker hjelp. På bakgrunn av at det er en offentlig maktinstans. Dermed kan man møte på utfordringer som f.eks. at erkjennelse av barnets fortelling om overgrep kan resultere i økonomiske belastninger for den ene forelderen f.eks. ved flytting fra en forelder som er overgriper, eller at det vekkes ubearbeidede traumer hos den ene eller begge foreldrene hvis de har opplevd overgrep selv. Dette kan resultere i at foreldrene går i krise, og at barnet dermed strever med å holde fast i sin fortelling, noe som igjen fører til sprik i de ulike partenes fortelling og virkelighetsoppfatning (Søftestad et al, 2006, s.286). Forskningen sier dermed at terapeutene som kun jobber med overgrep, i en barnevernfaglig kontekst, er opptatt av å ta vekk skyld fra barnet og legge det på overgriperen, som en del av arbeidet. Målet med denne tydeligheten på hvem som står ansvarlig, er ikke bare for å ta vekk skyld fra barnet, men også for å etablere en felles forståelse innad i familien som et ledd i familiearbeidet (Søftestad et al, 2006, s.287).

6.1.3 Tabubelagt tema i familiearbeidet

Seksuelt overgrep mot barn er et tabubelagt tema i samfunnet. Temaet er så tabubelagt at det ikke finnes kulturelle eller samfunnsmessig språk for å snakke om seksuelt overgrep mot barn. Dette setter dermed begrensninger i kommunikasjonen rundt overgrepet, både innad i familien- mellom familiemedlemmene, men også blant hjelpere i ulike institusjoner, og i samfunnet (Søftestad et al, 2006, s.281). Litteraturen sier dermed at det er nødvendig, som terapeuter, å hjelpe familien til å snakke om temaet og finne et felles språk som kan beskrive

og virkeliggjøre hendelsen (Søftestad et al, 2006, s.282). Informantene forteller om samme opplevelse og erfaring, men vektlegger å bruke familiens og barnets eget språk for å snakke om overgrepet. På den ene siden, er informantene opptatt av at veileder må tørre å bruke barnets språk og f.eks. kalle en «pikk» for en «pikk» og ikke penis. Dette fordi informantene opplever at bruken av samme språk som barnet, skaper et trygt samtaleklima hvor veileder viser at de tåler det som blir sagt. På den andre siden sier informantenes opplevelse at veileders tolkning av hendelsen og tilknytting av følelser til hendelsen, også er med på å begrense kommunikasjonen om overgrepet. F.eks. ved å si «jeg forstår at det er vanskelig for deg», da man legger føringer på at overgrepet er en vond hendelse, når barnet f.eks. kan oppleve overgrepet som noe positivt. Forskningen og informantenes opplevelse viser at arbeidet med seksuelle overgrep mot barn er utfordrende, og det kan tenkes at tematikken blir enda utfordrende å jobbe med i barnevernkonteksten, grunnet overnevnte faktorer. Samtidig viser også funnene fra tidligere forskning og informantene at veileder og bruker har gjensidig påvirkning på hverandre, og at veileder bør ha et avklart forhold knyttet til tematikken, før man begynner arbeidet (Knutson, 2004, 804-809).

6.1.4 Systemisk familiebehandling har positive utfall, også i overgrepssaker, i barnevernkontekst

På en side, viser forskningen at elementer fra systemisk familiebehandling har blitt brukt i arbeid med seksuelle overgrep mot barn, i lengre tid (Furniss et al, 1984 s.865-870). Enten som en del av den totale behandlingen som gis barnet, som en grunnholdning terapeuten har med seg i arbeidet med barnet og familien, eller som en forståelsesramme for å forstå utfordringene. Dette fordi den systemiske praksisen gjør at familiene får hjelp til å bryte ut av dysfunksjonelle kommunikasjonsmønstre, får påkoblet og jobbet med tilknytningen til barnet og få hjelp til å regulere følelser knyttet til overgrepet som problemet. Evidensbasert forskning viser at systemisk familiebehandling fungerer, også i overgrepssaker, men hovedsakelig i behandlingstilstander som f.eks. BUP (Lorås & Ness, s. 20). På en annen side, viser forskningen lite til systematisk bruk av systemisk familiebehandling i overgrepssaker, i en barnevernkontekst. Det er generelt lite forskning knyttet til veiledningsarbeidet som gjøres i barneverntjenesten, knyttet til seksuelle overgrep mot barn. Funnene av at informantene bruker tilnærminger, forståelsesrammer og intervensjoner fra den systemiske praksisen, både bevisst og ubevisst er dermed med på å belyse noe nytt. Altså at det er mulig å bruke systemisk familiebehandling i alvorlige saker, også i en

barnevernkontekst. Så lenge veiledere i barnevernkontekst, samarbeider med behandlere fra f.eks. BUP (Søftestad et al, 2006, s.282). Dette for å sikre at barnet får helhetlig hjelp.

6.2 Informantenes opplevelse VS. teori

Informantene forteller om flere elementer og tilnærminger som de erfarer fungerer i arbeidet med seksuelle overgrep som tema. Erfaringene de deler omhandler hvordan man kan snakke med barna og familien om seksualitet og overgrep, hvordan man kan jobbe relasjonelt og hjelpe familien med å finne tilbake til normalen etter bekreftelse av overgrepet. Informantene opplever også at det er utfordrende å jobbe med seksuelt overgrep mot barn som tema, i forskjellig grad, og forteller om nødvendigheten av kollegastøtte og en sparrepartner i arbeidet. I tillegg til å reflektere over egen rolle og hvordan arbeidet virker inn på dem selv som veiledere, og hvordan de som veiledere påvirker samtalen med barnet og familien.

6.2.1 Terapeutens rolle og posisjon

Funnene viser at informantene er opptatt av bakgrunnen, rollen og posisjonen til den som veileder. Både når det gjelder kunnskap og egenskaper knyttet til arbeidet, men også knyttet til veileders følelser og reaksjoner i møte med tematikken.

Det fremkommer at informantene opplever at veileder i barneverntjenesten bør ha kunnskap om hvordan overgrep som utfordring kan påvirke relasjonene barnet har, men også hvordan overgrepet kan påvirke atferden og utviklingen til barnet. *«En familieterapeut som jobber ut fra et systemisk familieterapeutisk perspektiv vil dermed kunne jobbe med individuelle psykologiske prosesser, i tillegg til å forstå individets atferd ut fra de sosiale systemene og konteksten individet er en del av»* (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.16). Kunnskapen som informantene trekker frem, kan dermed knyttes opp mot kunnskapsgrunnlaget til en systemisk familieterapeut.

For det andre sier informantene at det er viktig med spisskompetanse innen tematikken, seksuelle overgrep mot barn, i form av kurs, utdanning eller erfaring. I den forbindelse trekkes det særlig tre elementer. Ett element er at erfaringen og spisskompetansen er med på å belyse at det finnes et helt spekter innenfor barns seksualitet. Altså at man gjennom kunnskap blir åpen til at barn kan oppleve overgrep som både godt og vondt, for at man skal klare å fange opp mulige overgrep. Det andre elementet, som den ene informanten påpeker, er at det er mer sannsynlig at man kan avdekke overgrep når man har fått flere «briller» man kan

bruke. Til sist trekkes det frem at spisskompetanse innen seksuelle overgrep, gjør at veileder blir tryggere i håndteringen av seksuelle overgrep mot barn som tema i veiledning. Funnet om informantenes erfaring og opplevelse knyttet til spisskompetanse gjennom teori eller erfaring, sier også noe om at man som veileder i barnevernkontekst blir påvirket av forventningene i barneverntjenesten. Dette fordi en veileder med bakgrunn i systemisk praksis, ikke er opptatt av å tilegne seg mer kunnskap og spisskompetanse for å avdekke problemer, men heller øke kompetansen til å bidra til økt refleksjon hos barnet eller familien. Temaet avdekking er dermed noe som skiller seg fra den systemiske praksisen (Lorås & Ness, 2019, s. 33).

For det tredje er informantene gjennomgående opptatt av at barna skal være i fri fortelling, og få mulighet til å fortelle sin fortelling fordi det er de som er eksperter på sin egen historie. Informantene forteller at man skal være nysgjerrig, være åpent og stille spørsmål i samtalen med barnet. Dette kan knyttes opp til både den generelle oppfattelsen av posisjonen til en systemisk familieterapeut, men også konkret opp mot den «ikke vitende posisjonen» (Lorås & Ness, 2019, s.33). I de fleste tilnærmingene innen familieterapi, med få unntak, har terapeuten ikke en ekspertrolle. Årsaken til dette er grunnholdningen om at klienten er ekspert på eget liv. Felles for både LØFT, Narrativ terapi og EFFT er at terapeuten skal ha en samarbeidende posisjon. Altså at terapeuten har som oppgave å skape rom for samtale, gjennom en samarbeidsrelasjon til klienten (Lorås & Ness, 2019, s.33). I den ikke vitende posisjonen, skal terapeuten respektere det klienten velger å fortelle og hvordan de forteller. Oppgaven til terapeuten blir dermed å legge tilrettelegge for at man sammen med klienten, kan utforske det som blir sagt (Lorås & Ness, 2019, s.34). I lys av barnevernkonteksten informantene er i, fremkommer det et dilemma hvor informantene opplever å ha en dobbeltrolle. Altså at de på den ene siden skal være i en åpen, nysgjerrig og «ikke vitende posisjon» (Lorås & Ness, 2019, s.33), mens de på den andre siden skal avdekke, utføre kontroll og begrense samtalen hvis et overgrep blir bekreftet. Funnet viser igjen at det er komplekst å jobbe med veiledning i overgrepssaker, i barnevernkontekst. Nettopp fordi arbeidsmetoden som brukes i veiledning, som samsvarer med systemisk praksis, blir begrenset av de institusjonelle prosessene og prosedyrene som er en del av barneverntjenesten.

For det fjerde nevnes kollegastøtte og kollegaveiledning i forbindelse med den følelsesmessige påvirkningen og belastningen arbeidet med overgrepet kan ha på veileder. På den ene siden trekkes det frem at veileder er nødt til å reflektere over egne standpunkter, følelser og tanker knyttet til seksuelle overgrep mot barn for å være en god hjelper.

Informantene sier at man f.eks. bør være klar over om man ubevisst setter begrensninger og føringer i samtalen, fordi man lar egne følelser «vinne» i samtalen. Et eksempel på dette er å si «ja, jeg skjønner at det du forteller er vondt», da man antyder at overgrepet er vondt for barnet- når overgrepet også kan oppleves positivt eller at barnet ikke forstår at det er et overgrep. I arbeidet med seksuelle overgrep, sier teorien om motoverføring (Countertransference) at det er vanlig at terapeuten kjenner på følelser som avmakt, sinne, ønske om å redde barnet, avsky, skyld og skam. Teorien presiserer også at en ikke skal jobbe imot disse følelsene, men heller erkjenne og reflektere over de ulike elementene man kjenner på og være bevisst hvordan egne følelser påvirker samtalen (Shay, 1992, s.591). På en annen side, bekrefter dette også en annen grunntanke i den systemiske familiebehandlingen. Nettopp at man som terapeut ikke kan være nøytral, da menneskemøtene er gjensidige og man som terapeut vil påvirke systemene man er i kontakt med (Lorås & Ness, 2019, s.33).

6.2.2 Målet med arbeidet i overgrepssaker

Det kommer frem ulike temaer knyttet til målet med veiledningen og samtalen informantene har med barnet/ familien. På en side, vektlegger flere av informantene avdekking og vurdering av fortellingen barnet forteller. Dette er noe som skiller seg fra teorien, da systemisk familiebehandling og de fleste tilnærmingene ikke har som hensikt å avdekke eller vurdere, da terapeuten ikke anses å være en ekspert (Lorås & Ness, 2019, s.20). I lys av at informantene jobber i barnevernkontekst, kan det tenkes at målet med å avdekke og vurdere henger sammen med hva som forventes i en normativ institusjon. I forbindelse med hvilke kunnskaper informantene vektlegger i arbeidet med overgrep i barneverntjenesten, nevnte alle informantene nødvendigheten av å vite om prosessene og prosedyrene i tjenesten. Hovedsakelig grunnet vurdering av anmeldelse og fremgangsmåte i forbindelse med mulig avhør. Målet om å avdekke og løpende vurdere nødvendigheten av å anmelde, kan dermed henge sammen med konteksten informantene jobber i. Selv om målet i arbeidet delvis omhandler avdekking og vurdering, poengterer den ene informanten at man som veileder er nødt til å overveie hvem sitt behov det er å avdekke. Hovedsakelig om det er behovet til veileder å få svar/ bekreftelse på egen nysgjerrighet, eller om man er nysgjerrig for å hjelpe barnet med å sette ord på sin fortelling av situasjonen. Informanten trekker videre frem viktigheten av å ha dette avklart på forhånd, da det å presse barnet til å fortelle grunnet egen nysgjerrighet blir et overgrep fra veileder mot barnet. Denne refleksjonen knyttet til hvem sin

agenda det er å få svar, er refleksjoner som kan knyttes til etikken i arbeidet som familierapeut (Lorås & Ness, 2019, s.30).

På en annen side, forteller informantene at målet med veiledningen er å hjelpe barnet og familien tilbake til normalitet, styrke de relasjonene båndene i familien, gi alle i familien samme forståelsesramme, og bryte dysfunksjonelle samspills- og kommunikasjonsmønstre. Disse målene i veiledningen kan knyttes opp mot både tilnærmingene LØFT, Narrativ terapi og EFFT, og systemisk familiebehandling som terapiform. I alle disse retningene er målet å jobbe mot nye mønstre, fokus på styrker, ressurser og det som fungerer, styrke relasjonene og hjelpe familien med å danne hensiktsmessige samspill- og kommunikasjonsmønstre. Selv om de ulike retningene har ulike fremgangsmåter og perspektiver de fokuserer på, er det overordnede målet det samme. Nettopp det at familien skal fungere bedre sammen, og skille mellom problemet og individet (Lorås & Ness, 2019, s.20). Funnene viser dermed at familieveiledere i barneverntjenesten, har samme målsetting og fremgangsmåte i arbeidet som terapeuter som ikke jobber i barneverntjenesten.

6.2.3 Problemforståelse og intervensjon

Funnene viser at informantene skiller barnet fra overgrepet og har en hovedtanke om at barnet ikke er problemet, men at overgrepet er problemet. Videre opplever informantene at deres rolle blir å jobbe med familien, slik at alle har samme forståelse knyttet til plassering av problemet. Selv om problemet anses å være noe konkret (overgrepet), fremstår det som at informantene er mer opptatt av å utforske og jobbe med hvordan problemet har påvirket de ulike relasjonene, samspillet og kommunikasjonen innad i familien. Ifølge Johnsen & Torsteinsson (2012, s.15), er problemforståelsen i systemisk familiebehandling at problemet er mellom- menneskelig og opprettholdes gjennom dysfunksjonelle kommunikasjons- og samspillsmønstre innad i familien.

Slik det ble nevnt tidligere, var et av funnene at foreldrene til barn som ble overgrepet, endret foreldrestil til å bli mer kontrollerende eller mer ettergivende. Eller at foreldrene kunne oppleve barnet som «ødelagt» på grunn av overgrepet, og dermed endre samspillet til dysfunksjonelle mønstre. I følge EFFT som metode, er det nettopp disse samspillsmønstrene som jobbes med (Lorås & Ness, 2019, s.26). Intervensjonen «Negative samspillsmønstre» innen EFFT, blir brukt for å jobbe med ulike foreldrestiler og samspillsmønstre som har blitt

dannet grunnet problemet. I dette tilfelle, overgrepet mot barnet.. Det ene funnet viser dermed til konkret bruk av familierapi i arbeidet med seksuelt overgrep i barneverntjenesten.

En annen konkret intervensjon som blir nevnt er «eksternalisering». Informantene beskriver at de har jobbet med å eksternalisere problemene, og gjenfortelle historien på en måte som frigir personen fra å kjenne på skam og skyld. I narrativ terapi, blir eksternalisering brukt som en intervensjon for å skille personen fra problemet (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.213-2014). Gjennom intervensjonene «dekonstruksjon» hjelper veileder med å dekonstruere de dominerende historiene som påvirker klientens selvoppfattelse negativt, og gjennom «gjenforfattende» intervensjon får klienten hjelp til å skape nye og mer positive historier om seg selv (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.213-2014). Selv om det kun er én intervensjon innen den narrative terapien som blir nevnt, blir dermed andre intervensjoner beskrevet uten at det blir nevnt med konkret navn.

Disse funnene viser dermed at konkrete intervensjoner fra ulike tilnærminger i systemisk familiebehandling blir brukt i arbeidet med seksuelle overgrep i barnevernkontekst.

6.2.4 Ansvar og forventninger

Et indirekte funn, som kan tolkes ut fra utsagnene til informantene, er ansvaret som veileder i barneverntjenesten muligens kjenner på. Gjennom dilemmaene som nevnes av informantene, fremkommer det at man jobber på to ulike måter på en og samme gang. F.eks. skal man på den ene side jobbe for å gjøre barnet og familien komfortabel til å prate, samtidig som man på den andre siden skal kontrollere og avdekke elementer som kan utløse prosesser og prosedyrer, som anmeldelse, bekymringsmelding etc. Veileder skal på en side jobbe med et svært tabubelagt tema og finne et felles språk som kan normalisere tema i samtalen, samtidig som man skal erkjenne og legge skylden hos utøver. Videre forventes det at veileder skal reflektere og jobbe med egne tanker og følelser som dukker opp i forbindelse med arbeidet med seksuelle overgrep mot barn, men ikke vise dette og agere eller reagere basert på disse i arbeidet man gjør. Dilemmaene som nevnes i funnene av prosjektet, er dermed på å belyse kompleksiteten av å arbeide med seksuelle overgrep i barneverntjenesten.

7 Konklusjon

Problemstillingen oppgaven skulle undersøke var:

Hvordan jobber familieveiledere i barneverntjenesten med seksuelle overgrep?

Funnene viser at arbeidet med seksuelle overgrep, som familieveiledere gjennomfører i barneverntjenesten, kan knyttes opp mot forståelsesrammen, metodikken og tilnærmingen i systemisk familiebehandling. Det er lite forskning på hvordan barneverntjenesten veileder i saker som omhandler seksuelle overgrep. Samtidig viser forskning at systemisk familiebehandling og tilnærminger som EFFT, LØFT og Narrativ terapi, har blitt brukt i behandlingsinstitusjoner for å tilby barnet og familien helhetlig hjelp. Resultatene i forskningen viser langvarig positiv effekt for barnet, samt styrket samspill og relasjoner innad i familien. Det kan derfor tenkes at bruken av systemisk familiebehandling og nevnte tilnærminger, også kan ha en positiv effekt i en barnevernkontekst.

Det vises til at det er en fordel å ha lang erfaring innen arbeid med seksuelle overgrep mot barn, samt teoretisk spisskompetanse om tema, for å kunne jobbe med tematikken i barneverntjenesten. Samtidig viser også funnene viktigheten av å ha inngående kunnskap om barneverntjenestens prosedyrer og prosesser, for å kunne overveie når man f.eks. bør anmelde eller begrense samtalen i forbindelse med avhør. Det fremkommer også at veileder bør være erfaren, ha trening og teoretisk spisskompetanse i sakene som omhandler seksuelle overgrep.

Informantene som hadde kjennskap til familieterapi og systemisk familiebehandling brukte konkrete begreper, metoder og tilnærminger i veiledningsarbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten. Samtidig viser funnene at veiledere som ikke hadde inngående kunnskap om systemisk familiebehandling, brukte samme fremgangsmåte og metode, uten å vite hva eller hvor tilnærmingene kom fra. På bakgrunn av at de hadde langvarig erfaring av at tilnærmingene som f.eks. «eksternalisering» fungerte i arbeidet med familiene.

Resultatet kan tolkes som at det er utfordrende å jobbe med veiledning i saker som omhandler seksuelle overgrep, i barneverntjenesten. Dette på grunn av at veiledere opplevde arbeidet som belastende på eget liv, grunnet det tabubelagte tema, men også grunnet kompleksiteten av arbeidet og de ulike forventningene veileder står i, når man jobber i en barnevernkontekst.

Funnene i min forskning viser at systemisk familiebehandling kan bli brukt i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn, i barnevernkontekst. Intervensjoner fra tilnærmingene EFFT, Narrativ terapi og LØFT blir nevnt både konkret gjennom benevning av tilnærmingene, men også gjennom beskrivelsene av veiledningen som blir anvendt i praksis. I kombinasjon med kunnskap om barneverntjenesten prosess og prosedyrer, fremstår det som at systemisk familiebehandling bidrar til en helhetlig forståelsesramme og utgangspunkt i arbeidet med seksuelle overgrep mot barn, i barneverntjenesten. Videre viser funnene at veileder/terapeut som skal jobbe med seksuelle overgrep, bør ha praktisk erfaring og spisskompetanse innen arbeid med seksuelle overgrep for å kunne tilby barnet og familiene den hjelpen som behøves. Mine funn viser også at det oppstår dilemmaer i arbeidet med seksuelle overgrep i barneverntjenesten, som motoverføringer hos terapeuten i arbeidet, og utfordringen med å jobbe med systemisk praksis i en barnevernkontekst, grunnet ulike forventninger til arbeidet som gjøres. I tillegg til ansvarsfølelsen veileder/terapeut kjenner på i arbeid med seksuelle overgrep mot barn, i barnevernet. Tidligere forskning støtter funnene i denne oppgaven, hvor det vises til positive utfall for barna og familien som får en kombinasjon av individualbehandling og systemisk familiebehandling. Likevel viser oppgaven at det trengs mer forskning og kunnskap om veiledningen som gis i saker som omhandler overgrep, i barneverntjenesten. Det kan derfor være interessant og forske videre på hvordan systemisk familiebehandling kan bli benyttet i barnevernkontekst, i veiledning av saker som omhandler seksuelle overgrep, og om det vil gi positive utfall.

Oppgavens relevans

Funnene i min forskning kan ha en betydning for hvordan man anvender systemisk forståelse og familiebehandling i overgrepssaker, hos barneverntjenesten. Både med hensikt om å forebygge og avdekke overgrep mot barn, men også i saker hvor overgrep er bekreftet eller man mistenker overgrep og familien har behov for støtte, veiledning og oppfølging underveis og i etterkant av krisen.

Forskningen kan også gi en forståelse av hva som trengs av nødvendig kompetanse, både på individ og samfunnsnivå for å kunne jobbe med saker hvor overgrep mot barn er et tema. Noe som kan brukes for kompetanseheving i de ulike barneverntjenestene, men også under utdanning av fremtidige barnevernsarbeidere.

Fremst av alt kan forskningen vise til at familierapi som metode og familierapeuter er en ressurs og nødvendighet i barnevernfeltet.

Litteraturliste

Anderson, H. (2003). *Samtale, Sprog og terapi*. Hans Reitzel forlag.

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester (LOV- 1992- 7- 17- 100)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1992-07-17-100>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021). *Barn med hjelpetiltak*. Hentet 1.august. 2023 fra <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/barnevern/Barn-med-hjelpetiltak#section-richtext-5>

Eget arbeid. (2020). *SFB4100- Systemisk Grunnlagsforståelse* [eksamensbesvarelse i systemisk grunnlagsforståelse]. OsloMet.

Furniss, T., Bingley- Miller, L., Bentovim, A. (1984). Therapeutic approach to sexual abuse. *Archives in disease in childhood*, (59). 865-870. <http://dx.doi.org/10.1136/adc.59.9.865>

Green, H, A. (1993). Child sexual abuse: Immediate and Long- Term effects and intervention. *J, Am, Acad, Child, Adolesc psychiatry*, 32:5. 890- 902. <http://doi.org/10.1097/00004583-199309000-00002>

Hestevik, C. H., Steiro, A., Smedslund, G., Harboe, I. (2020). *Norsk forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner: Et forskningskart*. FHI.
<https://hdl.handle.net/11250/2688538>

Jensen, P. (2016). *Ansikt til ansikt: kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid* (2.utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Johnsen, A., Torsteinsson, V. W. (2015). *Lærebok i familieterapi*. Universitetsforlaget.

Joseph, J. J. (1992). Countertransference in the family therapy of survivors of sexual abuse. *Child abuse and neglect*, vol 16. 585-593. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(92\)90074-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(92)90074-2)

Knutson, H, V. (2004). Motoverføring I individualterapi og miljøterapi. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, Vol 41, nummer 10. 804-809.
<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2004/10/motoverforing-i-individualterapi-og-miljoterapi>

Kojan, B, H., Nilsen, M., Storhaug, A, S. (2020). *Barnevernets arbeid med barn og unge som har erfart vold og overgrep i nære relasjoner- en litteraturstudie*. NTNU.

https://www.ntnu.no/documents/1272526675/1281525946/NTNU_rapportserie_3.pdf/6181dcdb-ada2-8e62-e8eb-68e7ffaf00b7?t=1588875547866

Koppang, H. L. (2019). *Familieterapeuten i en barnevernkontekst: Diskursanalyse av familieterapeuters arbeid med hjelpetiltak i barnevernet* [Masteroppgave]. VID vitenskapelige høyskole.

Lorås, L. & Ness, O. (Red.). (2019). *Håndbok i familieterapi*. Fagbokforlaget.

Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (2018), *Veileder for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vold i nære relasjoner*. Hentet 1.august. 2023 fra

<https://voldsveileder.nkvts.no/innhold/vold-mot-barn/hva-er-vold-mot-barn/omfang-av-vold/>

NHI. (2021). *Seksuelle overgrep mot barn*. Hentet 1.august. 2023 fra

<https://nhi.no/familie/barn/seksuelle-overgrep-mot-barn/>

Olsen, A. K. S (2020). *Endringsarbeid i barneverntjenesten: En kvalitativ undersøkelse av hva familieveiledere i barneverntjenesten opplever bidrar til positiv endring hos familier de arbeider med*. [Masteroppgave]. OsloMet.

Roesler, T, A., Savin, D., Grosz, C. (1993). Family Therapy of extrafamilial sexual abuse. *J, Am, Acad, Child, Adolesc psychiatry*, 32:5. 967-970. <http://doi.org/10.1097/00004583-199309000-00012>

Stine Sofie Stiftelsen. (u.å). *Seksuelle overgrep*. Hentet 1.august.2023 fra

<https://www.stinesofiesstiftelse.no/tema/seksuelle-overgrep>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV- 2005- 05- 20- 28). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

Søftestad, S., Bjørtvedt, M., Hildén. (2006). Terapi i en barnevernkontekst- tverretattlig behandling av familier med seksuelle overgrep mot barn. *Fokus på familien, Volume 34, issue*

4. 277- 292. <https://www-idunn-no.ezproxy.oslomet.no/doi/epdf/10.18261/ISSN0807-7487-2006-04-04>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4.utgave). Fagbokforlaget.

Wigglesworth, A., Anew, J., Campbell, H., Jones, I, G. (1996). The centre for the vulnerable child: a new model for the therapeutic provision for abused children and their families. *Public health* (110). 373-377. [http://doi.org/10.1016/s0033-3506\(96\)80011-4](http://doi.org/10.1016/s0033-3506(96)80011-4)

Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology: adventures in theory and method* (second edition). Open University Press.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer: en introduktion til Gregory Batesons forfatterskab* (3.utg.). Akademisk forlag.

Vil du delta i intervjuundersøkelsen

Bruk av veiledning i barneverntjenestens arbeid med seksuelle overgrep mot barn?

Dette er en invitasjon til fagpersoner i barneverntjenester som arbeider med seksuelle overgrep mot barn. Vil du delta i en intervjuundersøkelse om **hvordan barneverntjenester veileder i saker der det er mistanke om seksuelle overgrep mot barn?**

I dette skrivet informerer vi om målene for undersøkelsen og hva deltakelse vil innebære.

Formål

Forskningen vil belyse fagpersoner sitt perspektiv og opplevelse av veiledning i saker med mistanke om seksuelle overgrep mot barn eller i saker hvor overgrep har blitt bekreftet.

Forskningsprosjektet er en masteroppgave i faget systemisk familiebehandling ved det samfunnsvitenskapelige fakultetet hos OsloMet- storbyuniversitet og er tilknyttet forskningsprosjektet til NOVA, NKVTS og NTNU «barneverntjenestens arbeid med vold- og overgrep».

Kunnskapen vi får i denne oppgaven skal bidra til å belyse og forstå

- hvilke tiltak som kan være med og styrke barneverntjenesters arbeid med seksuelle overgrep hos barn
- hva fagpersoner mener er nødvendig for å kunne veilede og arbeide i saker hvor tema er seksuelle overgrep
- hvordan fagpersoner opplever å arbeide i saker som omhandler seksuelt overgrep mot barn

Vi skal intervju fagpersoner i barneverntjenester som bruker spesialiserte interne team

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Mary Frieda Nagan ved OsloMet er ansvarlig for forskningsprosjektet.

Hvorfor får dere spørsmål om å delta?

Vi har spurt koordinatorene i kommunene og ledere i barneverntjenester om hjelp til å komme i kontakt med fagpersoner som jobber i interne volds- og overgrepsteam. Vi tenker at det er dere som jobber med temaet som har de beste forutsetningene for å svare på hvordan dere kan avdekke, veilede og arbeide i saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn, samtidig som dere også vet best hvilke betingelser dere mangler for å kunne utøve arbeidet på en best mulig måte.

Hva innebærer det for dere å delta?

Gjennom å delta i undersøkelsen får du en mulighet til å bidra med din stemme og erfaring og hjelpe oss til å belyse hvilke betingelser som er viktige for å hjelpe barn som opplever seksuelle overgrep. Du kan også hjelpe oss med å tydeliggjøre hvordan barneverntjenester, etter din mening, bør jobbe videre med saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn.

Informasjons- og samtykkeskriv til helseprofesjonelle/fagpersoner

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Dine personopplysninger, samt lydfiler fra intervjuet, vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke samtykket. Det vil på ingen måte påvirke din arbeidshverdag.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Informasjonen vi får gjennom intervjuet skal kun brukes som beskrevet i hensikten med undersøkelsen. Den åpne besvarelsen i telefonintervjuet skal tas opp digitalt og oppbevares på et trygt område. Den åpne delen av telefonintervjuet skal transkriberes og siden oppbevares på en passord-beskyttet fil på en passord-beskyttet PC som kun forskere i prosjektet har tilgang til. Opptakene skal destrueres etter transkripsjon. Alle opplysninger vil bli behandlet uten navn, fødselsnummer eller diagnose-informasjon. Hvis den type informasjon blir nevnt under intervjuet, skal dette ikke transkriberes. Lydfiler slettes rett etter at intervjuet er gjennomført. Ved senere formidling i forskningsrapport eller annet vitenskapelig arbeid skal alle opplysninger som kan antyde diagnose eller arbeidssted anonymiseres. Resultatene skal kun publiseres i den form at ingen person-/sted-/diagnose-informasjon kommer frem.

Hva skjer med opplysningene deres når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen være avsluttet 1.juni.2023. Transkripsjoner som ikke har personsensitiv informasjon, skal kun brukes hvis det foreligger en utlysning med samme tematikk innen fem år etter prosjektslutt. Lydopptaket vil være destruert før prosjektslutt og transkripsjoner som ikke brukes i prosjekt med lignende tematikk vil oppbevares digitalt på en passord-beskyttet pc. Det vil bli publisert en offentlig tilgjengelig rapport som sluttresultat til oppdragsgiver hvor det ikke skal kunne være mulig å identifisere hvem fagpersonene er eller hvor de jobber.

Opplysninger skal ikke brukes til å evaluere barneverntjenesten eller deres arbeidspraksis. Rapporten vil søke å belyse strukturelle betingelser som kan adresseres for bedre utforming og gjennomføring av veiledning knyttet til saker som omhandler seksuelle overgrep.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- At lydfil eller transkripsjon fra intervju slettes.
- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Informasjons- og samtykkeskriv til helseprofesjonelle/fagpersoner

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på deres samtykke.

Hvor kan vi finne ut mer?

Hvis dere har spørsmål til undersøkelsen, eller ønsker å benytte dere av deres rettigheter, ta kontakt med:

- Mary Frieda Nagan ved Oslomet- storby universitet, telefon: 45030993 eller på epost friedanagan@gmail.com

Hvis dere har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Mary Frieda Nagan
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Ivaretagelse av barn med funksjonsnedsettelse* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i telefonintervju
- at utskrift av intervjuene (lagret uten gjengivelse av eller tilkobling til navn) deles med andre forskere i prosjektet, samt kan lagres etter prosjektslutt (inntil fem år)

(Signert av prosjektdeltaker, dato og sted)

Informantene ved dette intervjuet er del av et internt team som har spisskompetanse innenfor overgrep mot barn. Informanten har spesialisert kunnskap gjennom relevant kurs eller utdanning.

Seksuelle overgrep mot barn – opplæring og kompetanse

- 1) I ditt arbeid med barn som er utsatt for eller mistanke om seksuelt overgrep, i hvilken grad vil du si at du har kompetanse om temaet i dette arbeidet? (Opplæringen om arbeid med seksuelle overgrep kunne vært på arbeidsplassen, gitt fra leder eller i utdannelsen)
- 2) I hvilken grad opplever du at det er nødvendig i ditt arbeid at du har spesifikk kompetanse på seksuelt overgrep hos barn?

Brukermedvirkning og kollegaveiledning

- 3) Når det gis veiledning, hvilken rolle gir du familien? (Snakker dere sammen, har dere ulike oppfatninger av behov, er det forhold som bidrar til at du ikke har muligheten til å vurdere veiledningen sammen med familien som for eksempel manglende tid)
- 4) Hva vet du om barns uttrykk når det er mistanke om seksuelt overgrep? (Hva er det som gjør at du tenker at dette er noe annerledes, kan du dele en erfaring eller to)
- 5) Hva legger du til grunn i din opplevelse av barnet, hvorfor?
- 6) Hender det at du har veiledning med barnet selv i saker hvor det er mistanke om overgrep?
- 7) Hva er temaene i veiledning knyttet til saker med mistanke om seksuelt overgrep? (Kollegastøtte, drøft av observasjoner, drøft av samtaler etc.)
- 8) Hvilken betydning har informasjon (fra deg til familiene) i arbeidet med å sikre familienes brukermedvirkning i slike vanskelige saker?

Dilemmaer

- 9) Hvilke dilemmaer kommer du opp i ved veiledning i saker som omhandler temaet?
- 10) Hva skulle du ønske at du kunne gjøre i saker hvor det er mistanke om overgrep?
- 11) Hvem ville du gjerne rådført deg med hvis du står fast eller lurer på noe?
- 12) Hva ville gjort håndtering av slike saker enklere for deg? (forslag til løsning på dilemmaer)
- 13) Fra et overordnet perspektiv – hva tenker du at barnevernet trenger for å kunne håndtere saker hvor det er mistanke om seksuelle overgrep?
- 14) Finnes det noen strukturelle rammebetingelser som kan muliggjøre/eller som hindrer at barnevernsansatte får den kompetansen de trenger?

[Meldeskjema](#) / [Masteroppgave](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

588424

Vurderingstype

Standard

Dato

21.06.2023

Tittel

Masteroppgave

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig

Dagmara Bossy

Student

Mary Frieda Nagan

Prosjektperiode

01.10.2021 - 15.11.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.11.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringene registrert i meldeskjemaet.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg. Behandlingen kan fortsette.

Vi har registrert at prosjektslutt er utsatt til 15.11.2023.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!